

# Літаратура і Мастацтва

№ 37 (3031)  
12 верасня 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.  
Цана 8 кап.



**60**

—ГАДОВАЯ гісторыя Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы мае неўміручыя ўзоры высокага мастацтва. Традыцыі купалаўцаў — наш неацэнны набытак. Пра які аспект тэатральнага жыцця мы сёння б ні гаварылі, у практыцы купалаўцаў знойдзецца заўжды добры прыклад і пацвярджэнне.

У прыватнасці, купалаўцы назапасілі багаты і карысны вопыт садружнасці сцэны з літаратурай. На сваіх прэм'ерах у партэры тэатра бывалі Янка Купала і Кузьма Чорны, Змітрок Бядуля і Дзмітрый Курдзін, Еўсцігней Міровіч і Васіль Шашалевіч, Міхась Чарот і Васіль Гарбацэвіч... Дзякуючы садружнасці з пісьменнікамі, купалаўцы авалодалі найскладанейшым мастацтвам — ствараць атмасферу творчай зацікаўленасці і ўзаемаразумення, якая дала нашай літаратуры і сцэне такія творы, як драмы і камедыі Кандрата Крапівы і Андрэя Макаёнка, п'есы Івана Меле-

жа, Івана Шамякіна, Эдуарда Самуйлёнка, Аркадзя Маўзона, Кастуся Губарэвіча, Алеся Кучара, Мікалая Матукоўскага, Алеся Петрашкевіча, Анатоля Дзялендзіка...

Грамадскасць справядліва называе напісаня для сцэны творы Кандрата Крапівы — «тэатрам Крапівы». Нараджэнне яго самым цесным чынам звязана з купалаўцамі.

Пачыналася ўсё, як прыгадвае сам Кандрат Кандратавіч, з таго, што яго папрасілі перакласці на беларускую мову «Недарасля» Д. Фанвізіна. Гэта дало яму магчымасць наглядзець, як драматычнае слова ператвараецца ў сцэнічнае. «Захвачаны прыкладам Кузьмы Чорнага, — успамінае К. Крапіва, — я і сам адважыўся паспрабаваць свае сілы ў новым для мяне жанры. Вынікам была п'еса «Канец дружбы», з якой я нясмела пераступіў парог тэатра. Сустрэлі мяне прыхільна і агульнымі намаганнямі пачалі прыводзіць п'есу «ў божаскі від» у сэнсе зручнасці яе для пастаноўкі на сцэне...»

Час паказаў, што, нясмела пераступіўшы парог

тэатра ў 1934 годзе, пісьменнік зрабіў рашучы крок да авалодання новым творчым далягядам, неўзабаве прапісаўся ў тэатры імя Купалы назаўсёды, падараваўшы яму сапраўдны букет сцэнічных шэдэўраў. Патрыярх нашай літаратуры, К. Крапіва разам са сваімі літаратурнымі папелінікамі спрыяе гартаванню нацыянальна-самабытнага, сацыяльна змястоўнага, па-мастацку маляўнічага мастацтва беларускай сцэны.

Гэты здымак зроблены 5 сакавіка 1971 года, у дзень 75-годдзя народнага пісьменніка БССР, Героя Сацыялістычнай Працы Кандрата Крапівы. Купалаўцы тады ігралі камедыю «Хто смяецца апошнім». І гэтыя ўсмешкі Здзіслава Стомы, Лідзіі Ржэцкай, Сцяпана Бірылы, Веры Пола і Леаніда Рахленкі — як гарантыя таго, што саюз літаратуры і тэатра будзе і надалей замацоўвацца, паглыбляцца, гартвацца.

Матэрыялы пра 60-годдзе Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы — на стар. 8—9.



ГАНАРОВЫ АБАВЯЗАК ДОЙЛІДАЎ

прыняты Зварот праўлення Саюза архітэктараў Беларусі да ўсіх архітэктараў рэспублікі ў сувязі з падрыхтоўкай да XXVI з'езда КПСС і XXIX з'езда КПБ...

данняя дзесятай пяцігодкі ў галіне капітальнага будаўніцтва, павысіць прафесійна-творчы ўзровень праектных рашэнняў, дабівацца, каб пры будоўле і рэканструкцыі гарадоў і сельскіх населеных пунктаў ствараць мастацка-выразнае прасторавае асяроддзе.

Ян паведамлялася ўжо, адбыўся выязны пленум праўлення Саюза архітэктараў БССР, на парадку дня якога стаялі пытанні перабудовы вёскі. Члены праўлення, удзельнікі пленума азнаёміліся з будовамі ў калгасах імя Гастэлы, «Новы быт», «Чырвоная змена», у саўгасах «Прагрэс» і «Новае Палессе»...

З'ЕЗДУ-НАТХНЁНАЯ ПРАЦА

Ва ўсіх працоўных калектывах разгарнулася сацыялістычнае спаборніцтва за дастойную сустрэчу XXVI з'езда КПСС. Работнікі ўстаноў культуры нашай рэспублікі таксама прынялі павышаны сацыялістычны абавязальства.

культуры Мінскай вобласці. Тут абвешчаны агляд-конкурс на лепшыя клубныя мерапрыемствы, прысвечаныя з'езду, па ўсіх раёнах пройдзе эстафета ўстаноў культуры «XXVI з'езду КПСС — наша натхнёная праца».

на павышэнне эфектыўнасці і якасці культурна-масавай работы. Асноўным зместам работы клубаў, дамоў культуры, бібліятэк, паркаў культуры і адпачынку будзе шырокая прапаганда вынікаў выканання рашэнняў XXV з'езда КПСС, матэрыялаў чэрвеньскага (1980 г.) Пленума ЦК і пастановы ЦК КПСС «Аб сацыялістычным спаборніцтве за дастойную сустрэчу XXVI з'езда КПСС».

СЛОВА ЗА КАМПАЗИТАРАМІ

Хор Беларускага тэлебачання і радыё па праву лічыцца адным з лепшых музычных калектываў Савецкага Саюза. Яго высокія выканальніцкія якасці пацверджаны поспехамі калектыву ў час гастрольных гадарожжаў у Маскву, Кіеву, Адэсу, Ніжневарыяж, Рыгу, Талін, Вільнюс.

раў. — Што новага ўвойдзе ў праграму канцэрта? — Гэта будуць творы А. Багатырова, Г. Вагнера, У. Дарохіна, І. Лучанка, Ю. Семянякі, Д. Смольскага, К. Цесанова, Э. Тыманд, акрамя таго, увайшла ў наш з'ездаўскі рэпертуар нядаўнія навінкі, якія ўжо выконваліся па радыё ці ў адкрытых канцэртах.

ра характэрны глыбіня думак і перажыванняў. Два яго творы — палётная, радасная «Вясна» (словы Я. Коласа) і «Вы чулі, як плачуць дрэвы» (словы М. Танка) упрыгожаць наш канцэрт.

РАЯЦА КУЛЬТРАБОТНІКІ КРАІНЫ

Восень для клубных работнікаў будай што самы насычаны вучобай час: курсы, семінары, навукова-практычныя канферэнцыі і, канечне, так званыя «абменныя» наамандзіроўкі, дзе вырашаюцца самыя розныя праблемы.

культурны комплекс. Шмат цікавага ўбачылі культработнікі краіны ў калгасе імя Гастэлы, дзе пазнаёміліся з работай Сениціцкага сацыяльна-культурнага комплексу. У Сениціцкім Доме культуры адбылося пленарнае пасяджэнне семінара-нарады.

8 верасня ў Доме літаратара адбылося першае пасяджэнне семінара-нарады. Адкрыў яго сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьмін. Грунтоўныя і цікавыя па ўзнятых праблемах даклады зрабілі намеснікі міністра культуры СССР Т. В. Галуцова, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневич, загадчык культурна-масавых аддзела ВЦСПС, кандыдат філасофскіх навук В. Г. Сініцын, начальнік аддзела сацыяльных пытанняў і быту Міністэрства сельскай гаспадаркі СССР В. В. Няўдакін, іншыя прамоўцы.

Удзельнікі семінара-нарады наведлі мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган Славы, пазнаёміліся з экспазіцыяй Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Наступны дзень удзельнікі семінара-нарады правялі ў Мінскай раёне. Яны пазнаёміліся з работай цэнтралізаванай клубнай сістэмы і іншымі аб'ектамі калгаса «Новы быт», выязджалі ў саўгас «Ждановічкі-цвяпільны камбінат», дзе працуе Ждановіцкі сацыяльна-

У рабоце семінара-нарады прынялі ўдзел намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч, інструктар ЦК КПСС Н. Б. Жукава, сакратар Мінскага абкома КПБ Р. П. Платонаў, сакратар Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны І. І. Антановіч, іншыя адказныя партыйныя і прафсаюзныя работнікі.

НЯГАСНУЧАЯ СТАРОНКА ГІСТОРЫІ Найвялікшай вызваленчай бітвай у гісторыі рускага народа стала бітва на Куліковым полі. Сімвалам воінскай славы называюць грандыёзную перамогу рускіх воінаў, якую можна прыраўняць да Ледавага пабоішча і Барадзінскай бітвы.

РАТНАЕ ПОЛЕ ...Спрадвену з'яднанасцю славіцца край і сілню невыпадковай, Славянскім ударам разбіты Мамай На полі святым — Куліковым.

СУСТРЭЧА З ЧЭХАСЛАВАЦКАЙ ДЗІЦЯЧАЙ КНІГАЙ У мінулым годзе дзятва Прагі з цікавасцю знаёмілася з літаратурнымі героямі беларускіх дзяцей, майстэрствам выдаўцоў і паліграфістаў нашай рэспублікі.

ТВОРЧАЕ СПАБОРНІЦТВА РЭЖЫСЁРАЎ

Калегія Міністэрства культуры БССР і прэзідыум Беларускага тэатральнага аб'яднання абвясцілі рэспубліканскі агляд-конкурс рэжысёрскіх работ. Ён праходзіць з верасня г. г. па май 1981 г. Вынікі падаюцца спецыяльна створаная рэспубліканская камісія на чале з намеснікам міністра культуры М. Шаўчуком, у склад якой увайшлі практыкі і тэатразнаўцы.

па-творчы, з пазіцыі марксісцка-ленінскай эстэтыкі трактаваць класічныя п'есы, выхоўваюць артыстычны калектыв у духу ідэйнай перананасці і высокай маралі, здольнасці раскрываць задуму спентаклі праз акцёрскі ансамбль, у якім выкарыстоўваюцца індывідуальныя якасці выканаўцаў ролі, плён садружнасці з кампазітарамі і сцэнографамі.

ўзроўню па творах сучаснай савецкай і класічнай драматургіі. Мэтай гэтага мерапрыемства з'яўляецца павышэнне агульнай культуры дзейнасці тэатраў, узбагачэнне рэпертуару, а таксама ўдасканаленне метадалогіі працы рэжысёраў з акцёрамі на аснове лепшых традыцый шматнацыянальнага савецкага тэатра, перш-наперш традыцый К. С. Станіслаўскага і У. І. Неміровіча-Данчанкі.

ПЕСНЯ

АБ НАСТАЎНІКУ

«Песня аб Марыі Анібравай» папоўніла рэпертуар калектыву мастацкай самалейнасці швейнай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі» у Віцебску. Створаная па просьбе моладзі прадпрыемства кампазітарам Аркадзем Гоманам на словы мясцовага паэта Юрыя Доктарава, яна ўпершыню прагучала на фабрычным з'ездзе перадавікоў вытворчасці. Песня прысвечана знатнай швацкай-матарысцэ, Герою Сацыялістычнай Працы, лаўрату Вярхоўнага Савета БССР М. В. Анібравай.

30 гадоў назад прыйшла Марыя Васільеўна на фабрыку. Прыняўшы эстафету ад маці, стаханавіцкіх першых п'яцігодкаў, яна дасягнула найвышэйшага майстэрства ў сваёй прафесіі і абучыла перадавым прыёмам працы дзесяткі маладых работніц.

«Песню аб Марыі Анібравай» выконваюць нядаўнія вучаніцы Марыі Васільеўны, палітоўнікі яе рабочага таленту. Твор уключаны ў праграму святочнага канцэрта, які вытвараецца да залатога юбілею прадпрыемства.

НА МАНРЭАЛЬСКІМ ЭКРАНЕ

З героямі фільма «Дзікае пал'еанне караля Стаха», створанага беларускімі кінематаграфістамі па аднайменнай апавесці У. Караткевіча, сустрэліся глядачы на кінафестывалі «Манрэаль-80» у Канадзе. Савецкі экран прадстаўлены тут таксама і кінастужкай «Паварот», пастаўленай на «Масфільме».

МАСКОЎСКАЯ КІНАПРЭМ'ЕРА

У маскоўскім кінатэатры «Ерэван» з поспехам прайшла прэм'ера новага каляровага хранікальна-дакументальнага фільма «Вацкоўскае поле», створанага на студыі «Беларусьфільм». Аўтары карціны — сцэнарысты С. Барадоўскі і Ю. Лысятаў, рэжысёр Ю. Лысятаў, апэратар С. Патроўскі — расказваючы пра лёсы людзей, занятых працай хлебараба, разважаюць аб праблемах, якія стаяць перад працаўнікамі сельскай гаспадаркі, пасочваючы ролю школы, СПТВ, калгасаў і саўгасаў у падрыхтоўцы кадраў маладых спецыялістаў, у выхаванні пачуцця адказнасці за лёс бацькоўскага поля.

А. КАСЯНКОУ.

ПОСПЕХ «СУЗОР'Я»

У Маскве на ВДНГ СССР завяршыўся агляд тэматычных праграм лепшых дыскаллубаў краіны. Сярод прызёраў — дыскалка маладзёжнага клуба «Сузор'я» з Мінска, якая паказала праграму «Праз расчыненыя дзверы музыкі». Калектыв «Сузор'я» ўдасцеены звання лаўрэата ўсесаюзнага агляду.

Часопісы ў верасні «ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца вершамі М. Танка. Паэзія прадстаўлена таксама творами В. Лукшы і С. Грахоўскага. У раздзеле «3 літаратурнай спадчыны» — першая кніга рамана П. Пестрака «Лесавічкі».

М. Капыловіч выступае з новымі апавяданнямі. Вершы К. Загорскага, Ю. Свірка, «Акрыленае юнацтва» — артыкул сакратара ЦК ЛКСМБ І. Сараканіна, «Выклік» — нарыс М. Шыманскага.

П. Кавалёў расказвае пра паездку ў Новарасійск — «На зямлі мужнасці і гераізму».

Штрыхі да творчага партрэта народнага артыста СССР Г. Цітовіча напісаў Д. Жураўлёў — «Нястомны шухальнік скарбаў».

Пад рубрыкай «Крытыка і літаратуразнаўства» друкуюцца артыкулы М. Ароўкі «Пламенне і дым», М. Абаля «Ян Судрабальні і беларусы», М. Хведаровіча «Мужнасць», Э. Валасевіча «Самабытны талент».

Новыя кнігі рэцэнзуюць Ю. Свірка, Л. Савін, С. Лаўшук, А. Груца.

«БЕЛАРУСЬ»

Значная частка матэрыялаў нумара прысвечана 60-годдзю камсамола Беларусі. «Еднасць сэрцаў гара-

ФАРБЫ ПРЫНЯМОННЯ

У выставачнай зале Гродна экспануецца выстаўка работ гродзенскіх мастакоў. На ёй прадстаўлены творы жывапісу, графікі, скульптуры, прыкладнага мастацтва. Работы самыя разнастайныя па тэматыцы, змесце і мастацкім вырашэнні. Палотны мастакоў — гэта пазычанае назіранне за нававольным светам, працоўныя будні сучаснікаў, дзівосныя краявіды Гродзеншчыны. Прыцягваюць дасканалым вырашэннем работы А. Богустава «Першы снег. Нёман», А. Судара «Военскі матыў», В. Сільвановіча «Адліга», І. Пушкова «Вясна на Нёмане», А. Захарова «Графічная саната», А. Клімянкова «Месяц май»... Нельга абысці і аўтапартрэты, партрэты сяброў мастакоў. Цікавыя і запамінальныя аўтапартрэты Т. Мянжанскай, М. Банлаочка, Ч. Грлуба, «Аўтапартрэт са страка-

зой» А. Паляковай, «Партрэт мастака» В. Коўзуса, «Партрэт дачкі» В. Малчанова, Асаблівае месца на выстаўцы адведзена ваеннай тэме. Прысвечаны ёй работы А. Клімянкова «Трывожная ноч», А. Сельверстава «Бацькі», «Жыта калосіцца», В. Савіцкага «Зіма». Прадставілі некалькі цікавых работ і тэатральныя мастакі: Л. Трубецкая («Эскіз да спектакля «Дзіўная місіс Сэвідж»), М. Янкунін («Пульс жыцця» — эскіз да спектакля «Даруй мне» па п'есе В. Астаф'ева і «Беларускія характары» — эскіз да спектакля «Несцерка» па п'есе В. Вольскага).

Выстаўка сведчыць аб тым, што Гродзеншчына багата тымі мастакамі са сваім адметным почыркам, запамінальнымі своеасаблівымі работамі.

В. ПЯЧОРЫНА.

ДЛЯ МАЛАДЫХ ТАЛЕНТАЎ

Дзіцячая мастацкая школа адкрыта ў Барысаве. Сваёй мэтай яна ставіць даць дзецям агульную мастацкую адукацыю і выхаванне, а таксама падрыхтаваць найбольш здольных дзяцей да паступлення ў мастацкія вучылішчы, будаўнічыя, архітэктурныя і іншыя спецыяльныя мастацкія навучальныя ўстановы. На працягу чатырох год навучэнцы школы будуць

вывучаць малюнак, жывапіс, прыкладную і станковую кампазіцыю, гісторыю мастацтва, выконваць самастойныя работы, прымаць удзел у творчых выстаўках і конкурсах. У новым навучальным годзе ў школу паступіла больш за 60 дзяцей. З імі пачалі працаваць вопытныя педагогі.

П. БАРОДКА.

ВЕРНІСАЖ У МУЗЕІ

У адзеле мастацтва Віцебскага абласнога краязнаўчага музея экспануецца выстаўка «Віцебскае паазер'е», на якой прадстаўлены работы вядомага віцебскага акаварыста Ф. Гумана і двух маладых мастакоў з Наваполацка Б. Ракіцкага і У. Шапа. Анварэлі і граверы, якія экспануюцца, — гэта вынік паездкі мастакоў па заходніх

раёнах Віцебшчыны ў жніўні мінулага года. На іх знайшлі сваё адлюстраванне прыгожыя пейзажы, рэкі і азёры, працаўнікі сёл і гарадоў, цікавыя помнікі архітэктуры Браслаўскага, Глыбоцкага і Пастаўскага раёнаў, а таксама Полацка, Міёр, Відзы.

А. АРБЕНІН.

СЛОНІМСКАЕ ЛІТАБ'ЯДНАННЕ

Плённа і актыўна працуе літаратурнае аб'яднанне пры слонімскай раённай газеце «За перамогу камунізму», якім кіруе намеснік галоўнага рэдактара Г. Капусцін. Каля дваццаці чалавек розных узростаў і прафесій збіраюцца на свае чарговыя пасяджэнні ў рэдакцыі. Яны чытаюць і абмяркоўваюць вершы, апавяданні, гумарэскі, сустрэкаюцца з вядомымі беларускімі літаратарамі. Час-

та да літгурткуоцаў прыязджаюць Анатоль Іверс, Алег Лойна, Віктар Шымук, Юрка Голуб і іншыя паэты-землякі.

На старонках «За перамогу камунізму» друкуюцца вершы Алены Рудыкай, Уладзіміра Ягаўдзіка, Івана Сяргейчына, Алеся Сачка і іншых аўтараў «Слонімскае літаб'яднанне».

С. ЧЫГРЫН.

АРТЫСТЫ МТЗ У МАЛДАВІІ

Выступленнямі перад рабочымі Кішыніўскага трактарнага завода пачалі дзесяцідзённае падарожжа па Малдавіі артысты-аматары Мінскага трактарнага завода. У гэтым цікавым падарожжы ўдзельнічаюць народны ансамбль танца «Лявоніха», эстрадны аркестр і дзіця-

чы ўзорны ансамбль танца «Лянон».

Канцэрты мінчан пройдуць таксама перад рабочымі Днястроўскай ГЭС і ў гаспадарнах братаў рэспублікі. Самадзейныя артысты МТЗ паказваюць праграмы, падрыхтаваныя да Алімпіяды-80.

СЯБРУЮЦЬ ТЭАТРЫ

Гродзенскі абласны драматычны тэатр паказаў у Слоніме спектакль «Паўлінка». У галоўных ролях выступалі актрыса гродзенскага тэатра А. Кучарэнка (Паўлінка) і артыст Слонімскага народнага тэатра А. Цярэнін (Якім). Незвычайны дуэт пакарыў глядачоў.

Даўняя творчая дружба звязвае гэтыя два калектывы. Гродзенцы частыя госці ў Слоніме. Яны дапамагаюць у пастаўцы новых спектакляў на сцэне народнага, праводзяць творчыя дыскусіі.

ЁСЦЬ У МІНСКУ «МАСКВА»



Непазнавальна змянілася ў апошнія гады Парнавая магістраль беларускай сталіцы. Палац спорту, гасцініца «Юбілейная» і «Планета», шматлікія грамадскія будынкі са шкла і бетону надалі праспекту сучасны архітэктурны і мастацкі вобраз. А нядаўна паміж Домам кнігі і памяшканнем Белкаапсаюза ўзнік новы будынак — кінатэатр «Масква».

Над тым, каб будынак быў не толькі сучасны, прыгожы, але і ствараў максімум выгод як для глядачоў, так і для абслугоўваючага персаналу, шмат паліпаўцаў аўтарскі калектыв, што распрацаваў праект кінатэатра — архітэктары В. Крамарэнка, М. Вінаградаў, У. Шчарбіна, канструктары А. Кім, Д. Коласаў. Смела можна сказаць: узведзены сапраўдны палац кінмастацтва рэспублікі.

Трапіўшы ў фазе, глядачы змогуць пазнаёміцца з цікавай мастацкай ці фотавыстаўкай — месца для разгортвання экспазіцыі хапае. У далейшым тут жа ў фазе мяркуецца стварыць музей кіно. Крыху вышэй, на першым паверсе, размешчаны вялікі каларовы вітраж — «Масква — сталіца нашай Радзімы», для

стварэння якога шмат прылаў намаганняў, мастацкай выдумкі заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Г. Вашчанка.

Радасны, па-сапраўднаму святочны настрой лшчэ больш прыўзнямаецца, калі трапляеш у глядзельны залы. Вялікая разлічана ажно на 1100 месцаў і прызначана для дэманстрацыі як шырокафарматных, так і шырокаэкранных, а таксама звычайных фільмаў. У малой, на 260 месцаў, неўзабаве пачне працаваць эксперыментальная тэатральная студыя кінаанімацыі, поруч можна будзе пазнаёміцца з хранікальна-дакументальнымі і навукова-папулярнымі стужкамі, а таксама паглядзець рэкламныя «ролікі».

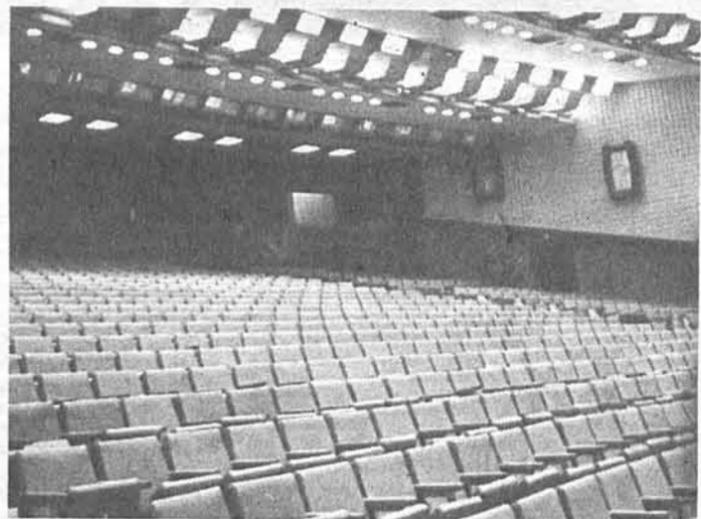
«Масква» — 23-і кінатэатр у Мінску. Цяпер у горадзе-героі адначасова змогуць глядзець фільмы звыш дваццаці тысяч глядачоў.

...Пройдзе некалькі дзён, і «Масква» гасцінна расчыніць дзверы для мінчан і гасцей беларускай сталіцы.

А. ВІШНЕУСКІ.

На здымках: агульны выгляд кінатэатра; вялікая глядзельная зала «Масквы».

Фота Ул. КРУКА.



нем А. Капусціна «Пах жыціцы» (пераклад У. Лауро-ва).

«...І застаюцца з намі» — перапіска А. Твардоўскага і А. Куляшова (публикацыя, уступны артыкул і каментарыі М. Твардоўскага).

М. Прыгодзіч выступае з нарысам «Першы год». «Дзён жывых рух» — падборка дакументаў да 60-годдзя Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Р. Семашкевіч, М. Тычына, А. Рагуля рэцэнзуюць кнігі Н. Мацяш «Ненатоленасць», П. Місько «Мора Герадота», В. Каваленкі «Іван Шамякін», што выйшлі ў выдавецтве «Советский писатель».

У падборцы «На скрыжаваннях мінулага» прапануюцца артыкулы М. Ермаловіча і К. Матусевіча.

«МАЛАДОСЦЬ»

Паэзія прадстаўлена вершамі К. Жука, А. Пісарыка, М. Стрыгалёва, пазмай Я. Янішчыц «Анно ў дождж», Змешчана апавесць Я. Місько «Было яно калісьці», апавяданне В. Дайліды «Мішка з Жываглодавіч». Штрыхі да творчага партрэта Г. Бураўкіна напісаў Н. Гілевіч — «І стаў вытокаў тэатра і мастацтва».

Публікуюцца публіцыстычныя матэрыялы А. Курача «Вялікага полымя іскры», М. Лукашова «На вясонім узлёце».

І. Паўлава выступае з нарысам «Рух».

А. Кабаковіч рэцэнзуе калектывны зборнік маладых паэтаў «Нашадкі» — «Бясконца дарогі пачатка».

«Поле Кулінова» — публіцыстычнае слова К. Тарасова.

«НЕМАН»

Падборку вершаў М. Малюкі «Цішыня» пераклаў А. Дранакруст. Творы маладых паэтаў з калектывнага зборніка «Нашадкі», які выйшаў летась у выдавецтве «Мастацкая літаратура», прапануюцца ў перакладзе В. Ліпневіча.

Праза прадстаўлена рыбацкай пазмай К. Кірзенкі «Вандрунае ішчасце» (пераклад аўтара) і апавядан-

Абмяркоўваем творы, вылучаныя на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР

**ЗАУСЕДЫ ПАВАЖАЎ** і ПАВАЖАЮ смелых паэтаў. Не эстрадных крыкуноў, не «барабаншчыкаў», а творцаў, якія па духу свайму, па сутнасці сваёй не могуць існаваць без гарахага пругкага наветра барацьбы, руху. Толькі бесклапотныя адуванчыкі могуць млява драмаць узбоч торных дарог, па якіх з грукатам і гулам нясецца ўперад наш неспакойны век. Паэты ж, сапраўдныя паэты, жывуць і спяваюць свае сэрцы на гэтых дарогах. І менавіта пра іх, смелых і нястомных, было калясьці сказана: «Паэт — вяртава каля сцяга праўды».

Ты толькі збоч, ты толькі збойся,  
Зняверся ў нечым хоць на міг —  
І лоўна прашмыгне забойца  
Тваіх сяброў, ідэй тваіх.

...А потым будзе кроў дыміцца,  
Ударць боты па касцях...  
Ах, кампрамісы, кампрамісы!  
І рукі выпускаюць сцяг...

Гэта строфы з добра вядомага верша Генадзя Бураўкіна «Кампрамісы». Ён, як і многія іншыя яго творы, даўно палюбіўся чытачу. З'явіўся ў беларускай паэзіі і апошняя па часе напісання кніга Г. Бураўкіна «Варта вернасці».

Есць такая народная мудрасць: «Салодкі будзеш — раскляюць, горкі будзеш — расплююць». Дык вось Г. Бураўкін, паэт са шматгадовым стажам, паэт актыўнага грамадзянскага тэмпераменту, не стараецца быць ні салодкім, ні горкім. У сваіх вершах ён хоча быць самім сабой і гэта яму ўдаецца. Асабліва ў «Варце вернасці» — кнізе надзвычай

цэласнай, таленавітай, прасякнутай глыбокім аўтарскім роздумам аб жыцці. Пра што б ні пісаў Г. Бураўкін, ён прымушае чытача хвалявацца, перажываць, запрашае да роздуму:

— Янога колеру вайна? —  
Мая дачка ў мяне спытала,  
І я падумаў,  
што яна —  
Пад колер шэрага металу,  
Пад колер шэрых шынялёў,  
Пад колер шэрых папялішчаў,  
Пад колер пылу тых палёў,  
Дзе ў гільзы злосна вечер  
свішча.

Прыслухайся: якая безна-



здейна-халодная тужлівасць у гэтым ветры! Як трымціць і замірае маленькае дзіцячае сэрца! А вайна, аказаецца, мае яшчэ і чырвоны, і белы, і чорны колер.

У новай кніжцы талент паэта ўзняўся на новую якасную ступень. Мы і раней ведалі яго як страснага, бескампраміснага паэта, ён такім застаўся і ў новым зборніку, але дабавіліся новыя рысы: філасафічная завостранасць думкі, гістарызм творчага мыслення. З узроставай сталасцю прыйшла мас-

такая сталасць. З'явілася, вывераная часам і ўласным сэрцам, важкасць думкі, якая даецца толькі напружанай, няспынянай працай душы:

Не аглушальны грукат барабанны  
Прывёў мяне ў партыйныя рады,  
А ціхі шэпт «Не будзем мы рабамі»,  
Што на зямлі не моўкне праз гады.

Не справа, вядома, рэцэнзента расстаўляць паэтаў па так званых «абоймах». Паэты

меннікам даводзілася сам-насам сутыкацца з капіталістычным светам, і ўсе яны лічылі сваім грамадзянскім абавязкам напісаць пра гэту сустрэчу. Знайшоў свае важкія запамінальныя словы і Г. Бураўкін:

У памяці тваёй так проста месцяцца  
Гмах Капітолія і вадародны грыб,  
І першы крон тваіх сыноў па Месяцы,  
І прэзідэнта прадсмяротны хрып.

Выклікае вялікую павагу публіцыстычная праніклівасць паэта, яго грамадзянская прыцыповасць. Ён не імкнецца адшукаць у амерыканскіх гарадах толькі негатыўнае, адмоўнае, а бачыць працавітасць простага амерыканскага чалавека. У той жа час, як сын сваёй зямлі, ён пісьменнік-камуніст, Г. Бураўкін выносіць рашучы, суровы прысуд грамадству, дзе грошы і нажыва ставяцца вышэй за ўсё:

Ашаламілі, раздушылі  
Паднебная веліччу муры.  
І дзе тут сіла,

дзе бляслілле —  
Не разбярэцца да пары.  
Узлёт бетона і металу,  
Апрануты ў асфальт абшар...  
А хоць бы раз затрапятала  
І ў шчасці войкнула душа...

Несумненнае дасягненне не толькі самога Г. Бураўкіна, а і ўвогуле нашай літаратуры — паэма «Ленін думае пра Беларусь». Пра яе ўжо неаднойчы гаварылі ў друку, яна загучала на рускай мове ў добрым перакладзе Ігара Шклярэўскага. Поспех паэмы ў арганічнай злітнасці лірычнага і сацыяльнага пачатку. Г. Бураўкін тут не толькі страсны паэт-публі-

цыст, але і дасведчаны гісторык-аналітык, які дасканала ведае гісторыю беларускага народа. Беларусь у паэме гаворыць вуснамі сваіх славуных сыноў: Скарыны, Каліноўскага, Купалы.

Трэба адзначыць вялікую творчую смеласць паэта, які паставіў перад сабой найдаказнейшую задачу — стварыць вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна — і паспяхова справіўся з ёю. Ленін паўстае перад намі як мудры праніклівы правадыр народных мас, які канкрэтнымі справамі даў жыццё беларускай савецкай дзяржаўнасці, і як сардэчны чулы чалавек.

Паэма «Ленін думае пра Беларусь» паказала, што паэтычны талент Г. Бураўкіна можа паспяхова развівацца ў эпічным кірунку. Гэта радуе, бо апошнім часам, пасля адыходу Аркадзя Куляшова, складваецца ўражанне, што нашы паэты, як старэйшыя, так і маладзейшыя, баяцца «звышзадач» — неахвотна бяруцца за працоўку буйных паэтычных форм.

У заключэнне скажу: «Варта вернасці» Г. Бураўкіна — кніга на дзіва таленавітая, бадзёрая і свежая. Няма сумнення ў тым, што яна будзе доўга і пачэсна несці баявую службу ў нашым паэтычным страі. Яна заслужыла таго, каб быць адзначанай Дзяржаўнай прэміяй БССР, як смелы пошук паэта ў спасціжэнні нашай сучаснасці, як дасканалае выяўленне паэтычнага таленту Генадзя Бураўкіна на сённяшнім этапе яго творчасці.

Леанід ДАЙНЕКА.



Нарысы і публіцыстычныя артыкулы Марыі Карпенка спалучаюць у сабе добрае веданне аўтарам жыццёвага матэрыялу з данладным яго мастакоўскім асэнсаваннем, з умненнем абагульняць, ствараючы прывабныя партрэты нашых сучаснікаў. Пра што б ні пісала М. Карпенка, яна абавязкова імкнецца нека адразу, з першых ужо старонак зацікавіць чытача тым ці іншым чалавечым лёсам, прымусяць яго з нецярпеннем чакаць таго, што павінна адбыцца ў далейшым.

Асабліва поспех спадарожнічае М. Карпенка тады, калі яна піша пра сваіх землякоў, тых, хто нарадзіўся і жыве ў вядомых усёй рэспубліцы чорнаўскіх мясцінах. Піша яна ахвотна і пра саміх цімкаўцаў, адкуль родам, дзе заканчвала сярэдняю школу, што носіць імя класіка нашай прозы, і пра жыхароў іншых навакольных вёсак.

Адначасна М. Карпенка, расказваючы пра нашых сучаснікаў, не замыкаецца межамі толькі нейкай пэўнай, хоць і дарагой для яе, добра вядомай, мясцовасці. Адрас журналісцкіх намяндзіровак яе — па сутнасці ўся наша рэспубліка. Што

гэта сапраўды так, вельмі добра пераконвае і кніга нарысаў «Кожнаму хочацца шчасця». Гэта — хваляючы публіцыстычны расказ пра час, пра савецкіх людзей, у кожнага з якіх свой жыццёвы лёс, свая сцяжына. Разам з тым, гэта і лірычная споведзь самога аўтара, які выказваючы свае адносіны да рэчаіснасці, таго, што адбываецца з яго героямі, сцвярджае і сваю журналісцкую, грамадзянскую, чалавечую пазіцыю.

Дарага ж да шчасця ў кожнага свая. Толькі ж прывядзе яна да яго, калі чалавек не будзе пасіўным у штодзённым жыцці, а будзе імкнецца знайсці ў ім сваё месца. Менавіта так сталася з Тамарай, геранійнай нарыса «Тамарын горад». Пазнаёмлілася М. Карпенка з дзяўчынай і яе сяброўкай Раіей некалькі гадоў назад. Дзяўчаты зайшлі ў рэдакцыю, каб даведацца, дзе можна атрымаць прафесію сцюардэсы. Праз кожны час, будучы ў Мазыры, аўтар даведалася, што Тамара стала адным з лепшых брыгадзіраў камсамольска-маладзёжнай брыгады на будаўніцтве нафтаперапрацоўчага заво-

да. Дзяўчына выйшла замуж, у яе нарадзіўся сын. Чым не шчасце для чалавечка? Неназойліва М. Карпенка праводзіць думку, якая ў нарысе гучыць як бы падтэстава: няважна, кім працуе чалавек, а важна, як ён працуе, якімі ідэаламі кіруецца ў сваім паўсядзённым жыцці.

Нарысы і цікавы тым, што аўтар, выкарыстаўшы звычайны, нават у нечым будзённы матэрыял, здолела яго павярнуць у нейкім новым ракурсе. Твор атрымаўся сюжэтна завостраным, цікавым. Нарысы ператварыліся па сутнасці ў дакументальнае апавяданне, у якім ёсць і трапныя назіранні, і значныя абагульненні, а вобраз самой Тамары набывае рысы тыповасці. Сапраўды, кожны ёсць яшчэ ў нас такіх маладых людзей, хто шукае ў жыцці нечага незвычайнага, не ведаючы, што сваё прызначэнне ён можа знайсці сярод звычайных працоўных людзей, калі будзе працаваць натхнёна, з любоўю.

М. Карпенка не спрабуе даваць гатовыя рэцэпты на ўсе выпадкі жыцця. Яна імкнецца паказаць само жыццё ва ўсёй яго шматграннасці і складанасці, падкрэсліваючы, што кожны чалавек, вобразна кажучы, бывае будаўніком свайго шчасця. Людзі валяюць, моцным духам з поспехам праходзяць праз усе выпрабаванні.

Так сталася з геранійнай нарыса «Лёчыха», якая ў свой час паехала шукаць шчасце ў далёкую Амерыку, а знайшла яго ў родных мясцінах, вярнуўшыся праз гады назад, адчуваючы, што ў роднай Беларусі пасля перамогі Вялікага Кастрычніка створаны ўсе ўмовы для ўсебаковага развіцця чалавек, для таго, каб ён адчуваў сябе гаспадаром у сваёй краіне.

А вось Ефрасіння Яфрэмаўна Маршалова («Пагавары са мною, мама!») бачыць шчасце ў тым, што грамадскія інтарэсы ў яе жыцці цесна спалучаюцца з асабістымі. Жанчына — перадавача льнавод Дубровенскага раёна, Герой Сацыялі-

стычнай Працы, выхавала дзевяць дзяцей. Гэта шчасце, аб якім могуць марыць многія.

Шчасце члена-карэспандэнта АН БССР, доктара філалагічных навук Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч («Падарожжа за словам») — у магчымасці быць сярод людзей, запісваць жывую народную гаворку, зберагаць скарбы мовы для нашых нашчадкаў.

Важна і тое, што лепшыя нарысы М. Карпенка ў многім фарміруюць грамадскую думку, звяртаюць увагу на тое, што варта актыўнага стаўлення да сібе. Адзін з іх — «Камісарскі сад» — публіцыстычны расказ не пра лёс асобнага чалавек, а пра лёс цэлай вёскі, што носіць, на першы погляд, крыху незвычайную назву. Журналістка сустрэлася з многімі людзьмі, стаўшы як бы гісторыкам, даследчыкам, і тады многае адкрылася з учарашняга «Камісарскага саду», загаварыла сама гісторыя, узнавіліся этапы станаўлення і росквіту беларускай вёскі, і ў сваім лёсе адлюстравала жыццё, барацьбу, страты і здабыткі ўсіх вёсак нашай роднай зямлі».

А возьмем нарыс «Між блакітных азёр». Герой яго — першы сакратар райкома партыі Барыс Сцяпанавіч Лысы — паказаны М. Карпенка ва ўсёй шматграннасці свайго характару, у розных жыццёвых абставінах. Перад намі паўстае тыповы прадстаўнік Савецкай улады: па-сялянску мудры і разважлівы чалавек, «у якога прыветная ўсмішка і добрыя вочы».

Тое, што зроблена М. Карпенка ў нарысах, трывала пранісалася ў сучаснай беларускай журналістыцы. Прауючы творча актыўна, плённа, яна ўносіць важкі ўклад у мастацкі летаніс сучаснасці, што пішацца намаганнямі многіх журналістаў і пісьменнікаў.

Святлана ХОРСУН.

МАСТАК

І КНИГА



**У** ПАЭЗІІ, БАДАЎ, НАЙЛЕПШ, чым у іншых жанрах, раскрываецца асоба аўтара. Асабліва, калі ў жыцці ён—чалавек шчыры, на дзіва духоўна багаты, па-грамадзянску актыўны. Менавіта такім беларускі чытач даўно ўжо ведае Ніла Гілевіча, паэта, які цесна і творчасцю сваёй, і жыццём звязаны з паўсядзённымі справамі савецкіх людзей, любіць часта бываць сярод тых, пра каго піша.

Куды б яго ні запрасілі — да каладзішчанскіх геадэзістаў ці маладзечанскіх рабочых, капальніцкіх хлебарабоў ці мінскіх студэнтаў, — ён ахвотна згаджаецца, бо любіць людзей, цікавіцца тым, як жывуць яны. У

чый талент надзвычай шматгранны ў сваёй аснове. І што вельмі характэрна, падобная шматграннасць не сказваецца на якасці напісанага, а, наадварот, дазваляе лёгка творча пераўвасабляцца, раскрываючы той ці іншы аспект нашай рэчаіснасці. А гэта ж —

**Нялёгка і няпроста  
У горне новых дзён  
Здымаць нараст той,  
Што вочу не відзён.**

Аднак паэт да гэтага імкнецца. І зноў жа, як і ў ранейшых сваіх творах, у кнізе «У добрай згоды» дабіваецца поспеху. Пospех гэты значны тым, што мацуецца на добрым веданні аўтарам жыцця, на тым, што многія творы гумарыстычна-сатырычнага кірунку маюць

казвае паэт. Ён становіцца маім аднадумцам, і ўжо разам задумваемся мы над лёсам не толькі асобных людзей, не толькі Радзімы, але і ўсяго чалавецтва:

**Столькі слёз, і крыві,  
гора, нягод,  
Столькі слёз, і крыві,  
і агню—  
Ты, Радзіма, на тысячы год  
Заслужыла сабе цішыню.**

Вершаваная аповесць «Заручыны» таксама вяртае ў час трывожны і неспакойны — першыя пасляваенныя гады. Н. Гілевіч стварае жыццёва праўдзівы, памастацку пераканаўчы вобраз учарашняга байца, інваліда Мікалая Стрыбука, лёс якога — гэта лёс многіх савецкіх людзей. Характар гэтага чалавека — характар на-

# Зялёнае поле жыцця

Кніга аповесцей і апавяданняў Барыса Сачанкі «Ваўчыца з Чортавай Ямы», бадай, найбольш поўна вызначае напрамак і характар усёй творчасці пісьменніка. У ёй, як і ў большасці яго кніг добра бачыцца каштоўнасць сачанкаўскага стылю пісьма, дзе характар чалавека і яго псіхалогія паўстаюць часцей за ўсё «паздзейна», у прыватных сутыкненнях з паўсядзённым жыццём. Апошняе, скажу наперад, якраз і надае кнізе своеасаблівасць і шчырасць аўтарскага апавядання, тую лёгкасць чытання, якая валодае табою ад першай да апошняй старонкі.

Своеасаблівым цыклам можна назваць падборку апавяданняў пад агульнай назвай «Палессе». Знешне ніяк не звязаныя між сабой — «У вёску, да маці», «Навальніца», «Ваўчыца з Чортавай Ямы», «Соль» — яны ствараюць жывую, прывабную карціну, насычаную роздумам аб сэнсе чалавечага жыцця. Тут — і цікавая сустрэча аўтара з выпадковымі спадарожнікамі ў вагоне цяніка, які імчыць яго ў родную палескую вёску; і бабуля Адарка, што па-свойму адстойвае Гіблае балота; і ўмудроны вопытным дзед Трахім, які добра ўцяміў адвечную праўду жыцця; і, нарэшце, ваўчыца Падгалая з Чортавай Ямы са сваёй звярыйнай помстай людзям...

І за ўсім гэтым — асабісты роздум пісьменніка над сэнсам жыцця і паводзінамі людзей. Не, «не дзеля грошай, а дзеля таго, добрага і вялікага, варта жыць, варта рупіцца, дбаць». Гэтаму з маленства вучыла маці. Гэтым жа яшчэ ўчора жыві і руплівы Трахім, які «мог бы зрабіць і больш, каб не было вайны, каб менш зважаў на розныя згрызоты». Не можа жыць па законах добра і справядлівасці хіба толькі звер — тая самая ваўчыца з Чортавай Ямы...

Чорнаўскае мастацкае даследаванне псіхалогіі самых розных па сваім складзе чалавечых характараў дае Б. Сачанка ў большасці сваіх твораў, якія склалі кнігу: у «Смалакурні» і «Вясковых згадках»; у «Гарадскіх эскізах» і «Запісках Занядбайлы».

Зусім процілеглымі паўстаюць перад намі персанажы аповесці «Смалакурня» Лясун (ён жа Артамон Хапацей), цётка Гэля і качагар Арцёмчык-Чаплялушка. Прысвяціўшы кожнаму з іх асобную замалёўку, аўтар дае пэўную ацэнку іх жыццю, паводзінам, учынкам.

Загадкавы, таямнічы ва ўсім Лясун, які кожную зіму прыходзіць аднекуль з лесу ў смалакурню, каб «пералежаць некалькі дзён і начэй, пакуль не пацяплее». Гэта пра яго кажуць, што забіў сына. Аднак ці вінаваты ён у гэтым? І вуснамі бацькі аўтар даводзіць: не. Сын-паліцай, аказваецца, загубіў нямала жыццяў сваіх аднавяскоўцаў. Ён — «горш за звер». Восі і сышоў таму Артамон Хапацей «са сваіх родных мясцін, не паказваючы на вочы тым, хто яго ведаў».

Сачанкаўскае бачанне чалавека—гэта тое бачанне, што дазваляе яму да краёў напоўніць мастацкі твор асобнымі штрыхамі, дзякуючы якім і паўстаюць рэальна партрэты і вобразы той жа цёткі Гэлі, якая «няпраўдай увесць свет прайшла, а назад не вярнулася», качагара Чаплялушкі, які служыў у вайну ў паліцыі, а сёння выглядае «быццам і чалавекам»...

«Асірацелыя, незабудаваныя людскія сядзібы» як «незагойныя раны вайны» зноў і зноў трывожаць, балюча крапаюць сэрца пісьменніка. З сыноўнім замілаваннем, шчырасцю малюе ён партрэты ўдавы Хацім'і, інваліда вайны, былога танкіста дзядзькі Рамана, простага вясковага жанчыны Мархуты, з аднаго боку, і ціхенькага, лагодненькага Хведара Парахні, нікчэмнага па натуре чалавека, з другога. Усё гэта — у трапных навелах з «Вясковых згадках». І быццам гімн самому часу і радзіме — асветлены пісьменніцкім словам вобраз трох дубоў-волатаў, якія яшчэ зусім нядаўна так моцна «выкідвалі зялёнае полемя жыцця».

Даследаванне чалавечых лёсаў у спалучэнні з трапнай абмалёўкай партрэтаў і характараў розных людзей працягвае Б. Сачанка як у «Гарадскіх эскізах», так і ў «Запісках Занядбайлы». Яго герояў — і збіральніка рэдкай беларускай кнігі Івана Патапавіча Белавосціка, і «чулага на людскую бяду» дзед Антона, і дырэктара дзіцячага дома Івана Іванавіча — робіць само жыццё. І хаця яно ў нечым па-свойму распараджаецца іх лёсам, галоўную справу ў сваім жыцці яны выконваюць чаго не можа зрабіць адвечны «шукальнік» Занядбайла. Гэта яму разбіты паралічам Рыгор Аланасавіч цвёрда раіць: «Прайдзіся па сваіх сцежках-дарожках, па якіх ты хадзіў ужо, падумай, успомні, дзе і што ты згубіў. Пакуль таго згубленага не знойдзеш, жыць табе будзе цяжка... Трэба мець сваю дарогу, ведаць, што ты робіш і куды ідзеш».

Тры навелы, поўныя лірызму, склалі цыкл «З казкі маленства». Па сутнасці, гэта паэтычны маналог аўтара аб сваім дзяцінстве, аб тым маленстве, якое назаўсёды застаецца ў кожнага з нас «гаючай крыніцай», той крыніцай, «якую носім мы ў сабе і з якой спатольвалі і будзем спатольваць яшчэ не раз прагу жыць».

Завяршаецца кніга лірычнымі навеламі «Зялёнае дрэва жыцця». Як і ў іншых творах, роздум аўтара аб жыцці і яго вытоках, аб сіле і мудрасці бацькоўскага кута, аб любові і павазе да яго. Пэўна, ва ўсім гэтым і бачыць дары Сачанка сваё полемя жыцця, таго жыцця, якое з самага пачатку сваёй творчасці імкнецца ён раскрываць глыбока, шматгранна, ва ўсёй складанасці як чалавечых характараў, так і саміх падзей. Гэта яму ўдаецца.

Інга КЛЮЧАНОВІЧ.

## Матчыныя песні праўдзіва

той жа час кожная такая сустрэча становіцца сапраўдным святам для тых, хто мае магчымасць слухаць паэта, яго творы.

А падкупляе паэзія Н. Гілевіча сваёй бадзёрасцю, тэмпераментнасцю, адточанасцю, адліфаванасцю думкі, сваім выразным грамадзянскім пафасам. У гэтым сэнсе зборнік «У добрай згоды» — не выключэнне. І хоць у яго ўвайшлі творы рознага зместу і тэматычнай скіраванасці — лірычныя вершы, гумарыстычныя, сатырычныя, — перад намі сапраўдная кніга паэзіі, цэласная, аб'яднаная адзінастай аўтарскай задумай, праясненая публіцыстычнай кіраванасцю гаворкі пра час, пра чалавека, які жыве ў нашым неспакойным дваццатым стагоддзі.

Чатыры раздзелы зборніка — чатыры своеасаблівыя прыступкі, што вядуць у няпросты ўнутраны свет нашага сучасніка. І калі ў першых двух з іх аўтар вяртаецца да надзей мінулай вайны, паказвае сённяшняга чалавека, чалавека-працаўніка, актыўнага грамадзяніна і сумленнага працаўніка, дык у двух наступных ён змагаецца з тым, што перашкаджае нашаму руху наперад. У тым, што ў адной кнізе паэт выступае ў такім розным творчым амплуа, нічога дзіўнага няма. Н. Гілевіч — якраз з тых нямногіх беларускіх пісьменнікаў,

пад сабой дакументальную аснову, а «героі» іх — прататыпаў у рэальным жыцці.

І ўсё ж, пры ўсёй значнасці твораў гумарыстычных, сатырычных, мушу сказаць, што асноўны поспех спадарожнічае Н. Гілевічу тады, калі ён выступае як лірык, схільны да публіцыстычнасці, філасафічнасці. У гэтых творах лірычны герой ідэяльна асвоіў сабе лепшыя якасці савецкіх людзей — іх самазварынасці і мужнасці ў ваенны час, іх самаадданасці, працавітасці цяпер.

Глыбока ўсхвалявала мяне невялікая паэма «Араніцы ўжо не было», твор, у якім па сутнасці выразна бачыцца пазіцыя самога аўтара, чалавека, які, вобразна кажучы, адказны за ўсе справы на зямлі. Голае яго—гэта голас сумлення, якое не можа маўчаць, калі ведае, што рабілася на зямлі злачынства, гінулі ў гады вайны ні ў чым не павінныя людзі. І адразу ж падзеі мінуўшыны ўязваюцца з днём сённяшнім. Гучыць перасярога новым падпальшчыкам вайны, тым, хто забывае ўрокі гісторыі, каму яны не пайшлі на карысць.

У паэме гэтай вельмі важны той падтэкст, што запрашае мяне, чытача, да роздуму. Роздум жа гэты тым больш становіцца актыўным, чым я больш унікаю ў сэнс напісанага, унутрана перажываю тое, пра што рас-

родны ў сваёй сутнасці, моцны жыццёвай асновай, узяты з самой рэчаіснасці. А што Мікалай Стрыбук меў прататыпа ў жыцці, я даведаўся, калі пабываў нядаўна на Лагойшчыне: падзеі, пра якія расказваецца ў «Заручынах», адбыліся ў свой час у вёсцы Мураванка.

Старонка за старонкай перачытваю кнігу... І тое першаснае адчуванне значнасці напісанага Н. Гілевічам, што прыйшло да мяне, калі ўпершыню знаёміўся са зборнікам, не слабне. Больш таго, усё больш пераконваюся, што такія паэтычныя вершы, як, скажам, «Салдатка», «Пачатак», «Павел Постышаў», «Парада маладым чытачам» — прыклад сапраўднай грамадзянскай лірыкі.

Прыгавдаюцца радкі з верша «Спадчына»:

**Гэта спадчына  
Мне засталася  
ад прадзедаў—  
Гэта матчыныя  
Песні дзівоснае  
прадзіва.**

У іх выразна бачыцца не толькі выток творчасці паэта, але і тая вяршыня, на якую ён арыентаваўся ў спасціжэнні рэчаіснасці. Можна не сумнявацца, што ў Н. Гілевіча, паэта, чалавека і грамадзяніна, які кроўна звязаны з жыццём роднага народа і краіны, з бацькоўскай зямлёй, які апантаны прагай няспынага пошуку, такое «дзівоснае прадзіва» не абярвецца ніколі.

Уладзімір КОБРЫН.



Малюнкi В. Александровіча да кнігі Я. Купалы «Вершы». 1980.

**П**АСЛЯ СВЕТАЙ, на дзіва шчырай кнігі пазэзі «Вёсны веснаваць», што пабачыла свет на пачатку гэтага года, пасля пранікліва-даверлівых і, вядома ж, крыху тужлівых згадак «Пра сяброў-таварышаў», змешчаных у трыццятнай кніжцы часопіса «Полымя», пасля ўсяго таго лепшага, што напісана паэтам за сорак гадоў плённай працы, уваходжу ў свет творчасці Кастуся Кірзенкі, як у добра знаёмай хату, у якой пабываў ужо неаднойчы і, здавалася б, няблага ведаю і самога гаспадары, і тое, чым жыве ён, як ладзіць сваю гаспадарку...

Пішу радкі гэтыя, уражаны падборкай К. Кірзенкі «Вершы з новай кнігі», надрукаванай у восьмым нумары «Полымя». І на гэты раз ён не проста выказаўся, а з душы сваёй аддае нам нешта істотнае, важнае, яно звязана з

Мы вызналі сваёй душою — шчасце  
І з Вамі побач быць.  
І ў Вас вучыцца жыць...

І звяртаецца паэт да лепшага сябра ў цяжкі для яго дзень, і сучышае, як франтавік — франтавіка: «Друг, у цябе сягоння боль, дазволь жа быць з табой у чорную хвіліну. Не здатны расцілаць я лёстачак тканіну, дык з мужнасцю салдацкаю з табой быць дазволь». Не можа не звярнуцца, бо толькі ён адзін цяпер тут — належная падтрымка і апора, ён адзін можа зразумець усё.

...Час... Ён у К. Кірзенкі — не нешта аднойчы сфарміраванае і застылае ў сваёй сутнасці, а дыханне падзей, кожная з якіх уплывае і на сам час і на паводзіны чалавека ў гэтым часе. Лірычны герой паэта ні на хвіліну не забывае, што ён жыве ў неспакойную эпоху, ад яго пазіцыі, пазіцыі гэтых жа сумленных

НАДРУКАВАНА У «ПОЛЫМІ»

# ІМГНЕННЕ — ЯК ЧАСЦІНКА ВЕЧНАСЦІ

паэтавай біяграфіяй, з яго ўзаемаадносінамі з блізкімі і дарагімі яму людзьмі, з дачыненнем да іхніх лёсаў і трывог, з далучэннем да ўсяго таго вялікага, святага і непаўторнага, што называецца вечным і простым словам — жыццём.

Даследуючы ж яго, паэт зноў вяртаецца да вытокаў. Верш «Маці і жыта», які стаіць у пачатку падборкі (магчыма, ён будзе і першым у кнізе, можа, нават назвай яе) — якраз і ёсць такое вяртанне, калі душэўны парог, прыродзены аўтарам, так шмат убірае ў сябе асабістага, «личностнага». У той жа час у ім спрашана ў адно цілае тое, чым жыве чалавек, што ва ўсе часы было для яго сапраўдным ратункам на зямлі:

Маці і жыта.  
Два словы і два дарагія паняцці. —  
І нараджэнне, і поўная жыцця —  
захаваныя ў іх.  
Маці і жыта. Жыта і маці.  
Двойчы — і ў сэрцы.  
І ў думках маіх.

Далейшае развіццё аўтарскай думкі як быццам і не адыходзіць далёка ад першапачатковага ўвасаблення яе: І якія б у свеце

ні спакушалі багаці,  
Найбагатшага скарбу  
для мяне ў гэтым свеце няма...

Аднак больш уважліва ўнікнеш у сэнс верша, і тады зразумееш, усёй душой адчуеш, што паміж гэтымі першымі радкамі яго і амаль што апошнімі, лірычны герой пачынае нанова пераасэнсоўваць усё сваё, не такое ўжо і малое, жыццё. І я вельмі ўдзячны паэту за прадстаўленую мне магчымаць перажыць тое, што рана ці позна нельга не адчуць воль у такой яго глыбіннай значнасці. Менавіта адчуць, бо ў жыцці паўсядзённым яно прысутнічае пастаянна. А воль сапраўднае разуменне прыходзіць толькі аднойчы, і зусім нечакана:

Ды над усім і заўсёды  
МАЦІ І ЖЫТА —  
Найдаражэйшае шчасце,  
лепш не знайсці.

Штуршком такога адчування і стаў для мяне паэтаў верш...

Усё больш над жыццём задумваецца К. Кірзенка. Над вечнымі ісцінамі яго над незваротнасцю страт, над тым, што ніколі ўжо не вернецца. І пішуча тужліва-самотны радкі рэкіема «Пятрусь Броўка», у якім паэт паўстае ва ўвесь свой рост — пісьменніка, чалавека, грамадзяніна. Бо менавіта так і было. Бо так і ёсць:

Няхай паэтаў будучы і мільёны,  
Сягоння можа ў свеце іх не менш.  
Ды на зямлі, журботна замгленнай,  
Адзін патрэбен —  
светлы, як прамень.

З такім не страшна і ў змаганні пасці.  
З такім за гонар — праўдзе паслужыць...

людзей, залежыць заўтрашні дзень усяго чалавецтва, будучыня планеты. За яе трэба змагацца, яе трэба зберагаць ад пагроз тых, хто пастаянна забывае ўрокі гісторыі.

Уваходзіць зноў і зноў у вершы К. Кірзенкі мінулае вайна. Франтавік, ён не можа не паказаць пра тое, што перажыў, сведкам чаго быў сам і яго баявы таварышы. «Рэкамендацыя», «Патрон», «Як ён падаў, як упаў ён вобзём...».

А амаль што поруч — дзівосная, песня кахання, тое здзіўленне перад характэрам жыцця, на якое здатны толькі чалавек, малады душой, гарачы сэрцам, які не растрэціць сваёй шчодрасці і чысціні ў пачуццях — «Кажаш ты...».

Кажаш ты —  
І сотні год назад  
Тут былі такія ж пералескі?  
Акварэльнай сінні далагляд  
І на сінні той — бары, як фрэскі?

Кажаш ты... А я прашу: маўчы!  
Ці ж калі ў вяхах была хвілінка —  
З гэткай воль касынкай на плячы.  
На губах з зіхоткаю смяшынкай?  
Ці ж хто-небудзь быў яшчэ калі  
Шчаслівейшы за мяне на свеце?  
Ці каго

воль так, як нас, вялі  
Сцежкі па духмяным звонкім леце?

«Кветка на камені», «Радзіма», «Гаркавы пах чабору...», «Я пакліма і павёў за сабой...», «І хто пагарджаў ім, і хто зневажаў...», «Плылі зоркаліты высока ў небе...», «Размова з суседамі», «Слова народа майго» — усё гэта творы, што арганічна ўваходзяць ва ўсю падборку, бачача мнэ стрыжнявымі ў будучай паэтавай кнізе.

Асабліва гэта тычыцца вершаў, у якіх паэт гаворыць пра свае адносінны да ўсяго таго, што адбываецца наўкола, чым жыве ён і чым жывём мы, яго суайчыннікі. А за ўсім гэтым — аптымізм, жыццесцвярджанне, без якога немагчыма ўявіць сабе сённяшняю творчасць К. Кірзенкі:

Ну што ж, калі выпала  
Жыць пад нейтронамі,  
У думках пяльельных;  
Ад неверагодных разлікаў.  
Праектаў  
Грыміць галава:  
Было б толькі шчасце!  
А шчасце — і ведаць, і верыць.  
Што нельга, што нельга.  
Жыць нельга  
Ні хвілі  
Без сну,  
Дзе дрэвы,  
вада  
і трава!...

Кожная чарговая сустрэча з любімым паэтам падобна на душэўнае прасвятленне. Прынамсі, такія хвіліны сапраўднага ўзрушэння перажываў я, калі чытаў новыя вершы Кастуся Кірзенкі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

## «...ОПЕРА САМА ДЫКТУЕ НАМ СВАЕ ЗАКОНЫ»

Пра сталасць і ўзросшы навуковы ўзровень беларускага музыказнаўства апошняга часу побач з даследаваннямі па канкрэтных тытаных развіцця нацыянальнай музычнай культуры сведчыць таксама і з'яўленне прац, дзе ставіцца праблема тэарэтычнага музыказнаўства ў цэлым, імкненне беларускіх вучоных унесці свой уклад у вырашэнне фундаментальных музычна-эстэтычных праблем, якія закранаюць лёс і перспектывы развіцця таго ці іншага жанру музыкі ў сучасным свеце. Адным з першых у рэспубліцы падобных даследаванняў стала манаграфія Г. Куляшовай «Пытанні драматургіі оперы» — плён шматгадовага назіранняў над асаблівасцямі оперы як сінтэтычнага жанру, над яе «стэрэаскапічнай» прыродай, эвалюцыяй яе ва ўмовах сучаснай рэчаіснасці, над ўзаемадзейнем з драмай, кінематографам, іншымі жанрамі музыкага мастацтва (т. зв. сімфанізацыя оперы). Зазначым, што Г. Куляшовай на працягу многіх гадоў вядзе ў кансерваторыі спекурс па опернай драматургіі, прымае актыўны ўдзел у абмеркаванні оперных праблем на самых розных узроўнях. Аўтар манаграфіі ўдзельнічаў у XVII Стагольміскім кангрэсе Міжнароднага інстытута тэатра (секцыя музычных тэатраў), матэрыялы якога скарыстаны ў рэцензуемай кніжцы.

Сама праблематыка, да якой звяртаецца Г. Куляшова, не новая і дастаткова добра распрацавана ў савецкім музыказнаўстве (гл. напрыклад, вядомыя працы Б. Асаф'ева, М. Друскіна, Б. Ярустоўскага, В. Ванслава і інш.). Чаму ж беларускі музыказнавец усё ж выносіць і загаловак сваёй кнігі пытанні драматургіі оперы яшчэ раз? Таму, што даследчыку здаецца надзвычайна і неабходным у сучасных умовах абагульніць і сістэматызаваць выказанае раней. І, з другога боку, — ажыццявіць новую арыентацыю даследаванняў у плане ўсебаковага ахопу многіх складаных опернага мастацтва, што ўласціва сістэмна-структурнаму падыходу. Цікава ў манаграфіі сама лагічная канва, якая прадугледжвае чатыры ўзаемазвязаныя аспекты даследавання: у плане творчасці як спецыфічнага шляху адлюстравання рэчаіснасці мастаком (кампазітарам-лібрэтыстам), у плане жанравай спецыфікі оперы як сінтэтычнага мастацтва, у плане сцэнічнага ўвасаблення і, нарэшце, працэсу ўспрыняцця опернага твора.

Г. Куляшова. Пытанні драматургіі оперы. На рускай мове. Мінск, «Навука і Тэхніка», 1979.

Такі падыход, вельмі сучасны і перспектыўны, да многага абавязвае і вымагае, акрамя свабоднага аперавання канкрэтным музыка-тэкставым і музыка-сцэнічным матэрыялам, таксама грунтоўнага валодання метадалогіяй марксісцкага філасофска-эстэтычнага аналізу, ведання сутнасці дыскусій, што адбыліся ў эстэтычнай і мастацтвазнаўчай навуцы па многіх пытаннях: аб сутнасці мастацкага вобраза наогул, асаблівасцях тыпізацыі як уласцівага для мастацтва спосабу абагульнення жыццёвых з'яў, межах рэалізму і інш. Можна з упэўненасцю сцвярджаць, што гэтыя патрабаванні ў працы вытрыманы ў поўнай меры. Аўтарам паспяхова пераадолена і яшчэ адна спецыфічная цяжкасць — авалоданне метадыкай сістэмна-структурнага аналізу ў яго дачыненні да опернага жанру і яго структурных элементаў (сцэнарная драматургія, сінтэтычны мастацкі вобраз, а таксама сцэнічнае ўвасабленне і псіхалогія ўспрыняцця оперы).

Праца характарызуецца шырокім далучэннем фактычнага матэрыялу, уключэннем у коле зроку музыказнаўства твораў класічнага і сучаснага рэпертуару, якімі параўнальна рэдка і мала карыстаюцца даследчыкі і якія амаль не ідуць на оперных сценах. І тым не менш яны вельмі цікавыя і заслугоўваюць увагі. Цікавы і свежы аналіз опер «Пелеас і Мелізанда» К. Дэбюсі, «Цар Эдзіп» І. Стравінскага, «Разумніца» К. Орфа, «Воцак» А. Берга. Шмат новага ўдалося сказаць Г. Куляшовай пра стылістычную свасаблівасць, кантрастную зобразную паліфанію, шматпланавасць драматургічнага пабудовы «Падання пра нябачны град Кіцеж і дзеву Фяўронію» М. Рымскага-Корсакава. І нават калі размова заходзіць пра так званыя хрэстаматычныя творы (скажам, «Галька» С. Манюшкі ці «Мазепа» П. Чайкоўскага), аўтару ўдаецца заўважыць у іх шэраг драматургічных асаблівасцей, чкія дагэтуль абміналіся музыказнаўцамі.

Несумненную цікавасць для ўсіх, хто мае дачыненне да стварэння музыкальнага твора і яго сцэнічнага ажыццяўлення — ад кампазітара і лібрэтыста да дырыжора, рэжысёра, сцэнографі, акцёра, — уяўляюць назіранні над заканамернасцямі рэальнага функцыянавання оперы як прасторавай і часавай), асаблівасці кампазіцыі і арганізацыі опернага дзеяння, прыродай і тыпамі драматычнага канфлікту. А

таксама назіранні над механізмам эстэтычнага ўспрыняцця оперы: ролі асацыятыўнага мыслення ў працэсе ўспрыняцця, значэннем пэўнай зададзенасці, каштоўнаснай арыентацыі слухача-гледача і г. д. У гэтым — практычная значнасць манаграфіі, падмацаваная таксама шырокім выкарыстаннем у ёй вопыту лепшых сучасных рэжысёраў: Б. Пакроўскага, В. Фельзенштэйна, К. Ірда і інш. Не абмінуць і найбольш яркавыя за апошні час работы Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР, у прыватнасці, пастаноўка «Барыса Годунова» М. Мусаргскага і «Джардана Бруна» С. Картэса.

Не ўсё аднолькава ўдалося ў манаграфіі. Не ўсе прыведзеныя ў ёй агульнатэарэтычныя палажэнні дастаткова пераканаўча «перакладаюцца» ў плоскасць музыкі, часам аналіз уласна музыкальнага матэрыялу падмяняецца аналізам яго літаратурна-драматургічнай асновы. Праблема судносіні эмацыянальнага і рацыянальнага фактараў у оперы дэкларавана, але не раскрыта (разгледжана на прыкладзе оперы А. Берга «Воцак» толькі экспрэсіянісцкая яе трактоўка). Крытыкуючы сучасны буржуазны канцэпцыі мастацтва (у прыватнасці, тэатра абсурду), трэба пазбягаць як аднабаковых і таму спрошчаных ацэнак (стар. 102), так і недастаткова прадуманага пераліку ў адным шэрагу разнародных плыняў буржуазнай філасофіі, эстэтыкі, мастацтва (як гэта зроблена на стар. 215). І разам з гэтым неабходна даваць дакладныя сацыяльныя характарыстыкі, выразна выкрываць канкрэтыя сацыяльныя карані тых або іншых мастацкіх з'яў у буржуазным грамадстве, не злоўжываючы няпэўным і распылістым паняццем «дух часу» (стар. 115).

Пры жаданні можна знайсці ў працы шэраг недакладных фармулёвак, грубасткіх зваротаў. Аднак у цэлым удумліваму чытачу, што цікавіцца лёсам сённяшняй оперы, прапануецца сур'ёзнае даследаванне, якое прымушае разважаць, думаць, супастаўляць, параўноўваць. Галоўная вартасць у тым, што аўтар не навязвае свае рэцэпты мастацкай практыцы, а уважліва вывучае тое, што нараджаецца мастацкай практыкай у яе складана-супярэчлівых тэндэнцыях. Праца даследчыка абагульняе жыццяздольныя рысы, асаблівасці, тэндэнцыі развіцця старога і вечна маладога жанру оперы.

Арыядна ЛАДЫГІНА,  
доктар філасофскіх  
наук, прафесар.

Генадзь ПАШКОУ



3 кнігі  
«Гравюры дарог»

Адспявала жнівень за ракою  
аржаной саломінкі дуда,  
апаліўшы голле песняй тою —  
лісцямі усыпана вада.

Над вірамі стынуць насцярожна  
лазнякі,  
чакаючы зімы.

І чаму заўсёды так трывожна,  
калі час мяняецца зямны?

Можа, сам чакаеш перамены,  
абнаўлення стомленай душы?  
Чысты, як сумленне,  
і праменны  
ужо снег ледзь-ледзь пацерушыў.

Ты і сам —  
на голлейку пупышка:  
што табе завеі,  
што мароз!

У ваках зялёнага успышкі,  
новых вёснаў  
непаўторны лёс.

ЗОЛАТА ВОСЕНІ

У верасні гаі гараць,  
засмужаны святанні,  
ну, як цяпер не прыгадаць  
старое параўнанне.

Пры чым тут золата?  
Пры чым?!  
Адна ўсяго лісціначка.  
Адна ўсяго,

але пры тым  
яна ж — жыцця часціначка.

Пахне духам асеннім  
апенек і траў.  
Час стаіўся  
у волкіх разорах.  
У асініках выстылых  
змрок дагараў,  
атрасаючы бялкія зоры.

Мне так шырака раптам  
адкрыўся прасцяг  
ад далёкіх планет  
да прасёлкаў прагорклых.  
А пра тое, што мы  
усяго у гасцях,  
крык грачыны напаміў  
з пагорка.

ЧОРНЫ ДЗЕНЬ

З якой пары, —  
хто ведае з якой! —  
душу вярэдзіць клопат несучешны  
кагосьці з нас  
пра дзень,

пра чорны той,  
бязлітасцівы да святых і грэшных.

На чорны дзень —  
пярсцёнак залаты.

На чорны дзень —  
міражны рай з крышталю...

Сляпец!  
А ці паклаў жа ты  
дзень занябаны  
на другую шалю?..

ДАРОГІ ЕЎРОПЫ

Дарогі Еўропы — напятае ніці.  
Навокал імгліцца  
зялёная замець.  
І толькі трывожна  
ў шурпатым граніце  
сусветнага пекла  
вуглеецца памяць.

АФРЫКАНСКІЯ  
ПЕЎНІ

Мяне пажар усходу разбудзіў.  
Зямля палала.  
У агні нябёсы.  
Але найбольшым з афрыканскіх дзіў  
падаўся пеўняў хор звонкагалосы.

Яшчэ ў барханах мрок вільготны стыў,  
яшчэ пякельны вецер не усчаўся,

а гэты крык,  
чырвоны і густы,  
над кантынентам чорным разліваўся.

Вяшчун святла,  
як быў дарэчы ён:  
так доўга ноч у змроку ўсё трымала!  
І ўжо разбіты,  
быццам шклянка,  
сон.

Выццё шакалаў асцярожным стала.

Ішлі на прыстань спешна рыбакі,  
і чабаны атары выганялі  
на дно  
да кроплі высохлай ракі —  
трава там у раскалінах не звяла.

Шуміць пажар.  
У пеўняў гулкі хор.  
Пльве ён над асветленым прасцягам  
задымленых смугой пунсавой  
гор  
над Афрыкаю  
незалежным сцягам.

Над Афрыкай  
сонца дымнае —  
кураца барханы Сахары.  
Смуга навакол неабдымная,  
як юнай Афрыкі  
мары.

Не баюся стацца старамодным.  
Не баюся стаць архісучасным.  
Толькі б мне спявалася аб родным,  
любим сэрцу,  
маладым і шчасным.

На пагорках гарыць беразак.  
Растрывожаны гусі па вёсках.  
Так журботна  
і радасна так  
адпраўляць перабытыя вёсны.

Можа, хтось развітаўся са мной —  
не віной жа гражытае лета!  
Павучынкі пльвучь над зямлёй,  
нада мной  
у крамяным паветры.

І прастора зямная мая,  
што ў крышталёную сіль закавана,  
да лісціначкі пахне ўся  
баразной,  
і дымком,  
і туманам.

Міхась РУДКОЎСКИ



ЖАДАЮ  
ПА-СЛАВЯНСКУ  
АД ДУШЫ...

Жадаю па-славянску ад душы  
Бязвоблачнага неба самалёту.  
Безаварыйнай лёгкасці — шашы,  
Цяжкога — ніве — золата ўмалоту;

Грыбам — туману, а траве — дажджоў,  
А у хлявы здаровага прыплоду;

Нейтронным розным бомбам — кайда-  
ноў,  
А вязням на планеце ўсёй — свабоды;

Начэй маладзіковых — маладым,  
Іскрыстасці — вясельнаму баяну;  
Спакойнай старасці — былым  
Франтавіку і партызану;

Палётаў зорных — космакараблям,  
Мартэнам — зорна-вогненнае лавы;  
Каб на сумленні — меней цёмных плям,  
Каб на сумленні — болей добрых  
справаў,

Дзе б ні было: ў сталіцы, у глушы —  
А дому — сонца ў вокны і багацця,  
А ў доме тым і маці і дзіцяці  
Бяхмарных сноў жадаю ад душы.

ВЕЧНЫ  
КРУГАЗВАРОТ

Калі гляджу я  
на скібу хлеба  
На ільняным абрусе белым,  
Бачу я скібу  
раллі у полі.

Яна, як маці,  
к сабе прытуліць  
Сямейку дружных  
зярнят-дзетак.

Зерні у неба  
галоўкі ўзнімуць —  
Закаласіцца  
буйная ніва,

І ўранні ляжа  
на стол кляновы

Духмяны бохан  
сонцападобны.  
І новай сілай  
нальцюцца рукі.  
А рукі зноўку  
нарэжучь скібы  
Раллі у веснім  
і вечным полі...

Канца не будзе —  
о не! — не будзе  
Зямному гэтаму  
кругазвароту.

Гляджу я на карціну мастака:  
Вясёлы ранак. Сонца над дубровай.  
Пад вербамі — спакойная рака.  
Спакойныя — на беразе — каровы,  
За імі — постаць, з кніжкай, хлапчука.  
А там, далей, у марыве ліловым —  
Хмурынка, быццам ветразь рыбака...  
Малюнак хоць звычайны і не новы,

ён прыгадаў мне май' той жывапылны,  
Той ціхі кут лясны, амаль былінны,  
Дзе шчэ жыло язычніцкае штось

І я, бы Лель, хадзіў па-над ракою  
Дзе ўсё было азорана табою —  
Каханне, будучыня, маладосць.

НА ЎЗМОР'І

У іх няма пачатку і канца,  
Яны без межы — акіяны і неба.  
Пра дробязі нат думаць тут — ганебна,  
Але з сябе не строй і мудраца.



Спелыя яблыкі. Фота Ул. КРУКА.

Хоць, праўда, гэта вышыня, працяг,  
І веліч урачыстая, і сіла  
Прыводзяць думы не, не пра магілу,  
А пра бясконцасць свету і жыцця...

Дым ружовы цнатлівай асіны,  
Залацісты дым спелай сасны,  
Танец жорава на балаціне,  
І харалы ў трушчобах лясных,  
На узлессях, палях і палянах,  
На азёрах, лугах, у ярах.  
Над усім — сцяг вясны палымяны,  
Урачыстае радасці сцяг.  
І каханне, і прага-трывога —  
Каб далей — хоць куды! — ад жылга,  
І шырокая насцеж — дарога  
У вялікае царства святла...



## РАДКІ З ЛЕТАПІСУ

9 студзеня 1936 г. — прэм'ера п'есы «Платон Крэчат» А. Карнейчука на беларускай сцэне (рэжысура М. Зорава, мастак Б. Малкін). Пачатак трывалай творчай садружнасці купалаўцаў з выдатным украінскім драматургам, плёнам якой былі спектаклі «У стэпах Украіны» (1938 г.), «Фронт» (1942 г.), «Калінавы гай» (1950 г.), «Макар Дубрава» (1952 г.), «Крылле» (1955 г.), «Памяць сэрца» (1970 г.).

Сезон 1936-37 гг. — БДТ-1 упершыню звяртаецца да класічнай драмы вялікага рускага драматурга А. Астроўскага. 24 верасня 1936 года паказана камедыя «Ваўкі і авечкі» ў пастаноўцы Л. Рахленкі з Г. Глебавым, Л. Ржэцкай, С. Бірылам, У. Уладамірскім, В. Галінай і С. Станютай у галоўных ролях. З таго часу сістэматычна купалаўцы папулярныя і рэпертуар папулярныя творамі, даючы самастойную трактовку п'есам «Без віны вінаватыя» (1938 г.), «Позняе каханне» (1944 г.), «Запрацаваны хлеб» (1946 г.), «Таленты і паклоннікі» (1950 г.), «Жаніцтва бальзінава» (1951 г.), «Даходнае месца» (1953 г.), «Праўда добра, а шчасце лепш» (1956 г.), «На ўсякага мудраца хапае прастаты» (1962 г.), «Жаніцтва Бялугіна» (1963 г.), «Апошняя ахвяра» (1969 г.), «Навальніца» (1975 г.).

Адзначаючы 100-годдзе з дня смерці А. Пушкіна, БДТ-1 у лютым 1937 г. ставіць інсцэніроўку апавесці «Капітанская дачка» ў рэжысуры Л. Літвінава.

Значная падзея ў творчым развіцці БДТ-1 і найвялікшае дасягненне ў раскрыцці глыбіннага сэнсу горкаўскай драматургіі — прэм'ера «Апошніх» 19 сакавіка 1937 г. (рэжысёр М. Зораў, сцэнограф Д. Уласюк).

ПАСЛЯЗАУТРА, 14 верасня, спаўняецца шэсцьдзесят гадоў з таго дня, як Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы ўпершыню адкрыў заслон і пачаў сваю дзейнасць. Калектыву артыстаў, які сабраўся тады, каб ажыццявіць задачу, пастаўленую перад мастацтвам Рабоча-сялянскім урадам Савецкай Беларусі, з першых крокаў прадэманстраваў сваю мабілізацыйную га-тоўнасць адгукацца на запатрабаванні рэвалюцыйнага часу.

У гады сацыялістычнай перабудовы эканомікі, у часы першых пяцігодак, у Вялікую Айчынную вайну, у мірны перыяд аднаўлення і развіцця народнай гаспадаркі тэатр сваім мастацтвам служыў надзвычайным задачам, выступаў ідэалагічным выхавателем гледача. Яго высокія заслугі перад народам адзначаны ўрадавымі ўзнагародамі, ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Напярэдадні юбілейнай даты марэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» папрасіў дырэктара тэатра, народнага артыста БССР М. Яроманку падзяліцца з чытачамі думкамі пра творчае аблічча купалаўцаў як артыстычнага калектыву, што мае заслужаную рэпутацыю адметнага і самабытнага, пра тую праблему, якая яго хвалюе. Вось што ён сказаў:

— Самабытна... У мастацтве не так лёгка вызначаць мовай логікі творчую самабытнасць. Асабліва ў нашым, у тэатральным. Уражанне аб самабытнасці залежыць ад таго, хто выходзіць на сцэну. Акцёрскі склад і рэжысура трупы перажылі не адзін этап абнаўлення, змены пакаленняў. Да таго ж, сцэна набывае пэўныя якасці ў непасрэднай сувязі з глядзельнай залай... Ступень майстэрства рэжысуры і акцёраў. Ансамблевае мастацтва. Ну, і самае істотнае: тэатр залежыць ад драматургіі. Спачатку тэму, праблематыку, вобразы, сюжэтныя вузлы будучага сцэнічнага твора фарміруе пісьменнік. Есць такія тэрміны: драматычны пісьменнік, драматург.

Улічваючы гэта, паглядзім на тое, што прыняло ад папярэднікаў (значна: ад знакамітых папярэднікаў!) цяперашняе пакаленне купалаўцаў. Пажоўкля афішы дваццатых і трыццатых гадоў. Назвы п'ес. Імёны акцёраў. Чытаеш іх — і подых рэвалюцыйнай романтикі, здаецца, урываецца ў наш дзень. Гісторыя купалаўскага тэатра бярэ свой пачатак з гэтага — з гераічнага часу, які патрабаваў паказу героікі на сцэне, у вобразе. Нават у фальклорных творах тэатр выводзіў на сцэну характары народных барацьбітоў за справядлівасць, за праўду, за зямлю і за волю. І акцёраў ён вылучаў, здатных іграць ролі, ляпіць характары мужныя, самаахвярныя, прывабныя чысцінёй сваіх памкненняў і ідэалаў.

Уладзімір Крыловіч... Давайце затрымаемся на гэтай леген-



Іван Мележ з удзельнікамі спектакля «Людзі на балоне».

дарнай постаці ў гісторыі беларускага савецкага тэатра. Якія зіхатлівыя вяршыні ён браў! Як маляўніча і глыбока раскрываў духоўны свет сапраўдных герояў! Уладзімір Мікалаевіч не толькі, як мы гаворым, іграў «першую скрип-

чы крок да іх — вобраз Кастуся Каліноўскага ў спектаклі па п'есе Еўсецігнея Міровіча, які так вітаў Янку Купала на прэм'еры 2 лістапада 1923 года. Народны змагар, чалавек, які свядома і апантана выконвае вышэйшы грамадзянскі

Помню, калі мы з Віктарам Тарасавым былі прызначаны на ролю Канстанціна Заслонава ў новай сцэнічнай рэдакцыі спектакля, нас цікавіў не толькі прафесійны вопыт першага выканаўцы — Барыса Віктаравіча Платонава. Які зямны, які чалавечны характар ён ствараў! І колькі романтичнай мэтанакіраванасці ў подзвігу яго героя, аршанскага важака ў змаганні з ворагам... Дэвізонае спалучэнне праўды жыцця і праўды мастацтва.

Я кажу не аб тым, што гэты вопыт сёння забыты, не. Сучасная эстэтыка сцэны — плён пэўнага працэсу абнаўлення. Мы доўга і старанна ліквідоўвалі тое, што называецца акцёрскім штампам. Нам прыкра было панаванне хадульнасці і напышлівай рыторыкі на сцэне. І мы разам з рэжысурай дамагліся таго, што цяпер акцёр выглядае па-жыццёваму праўдзівым, натуральным, умее бліскуча стрымліваць свае пачуцці і весці дыялог так, быццам усё адбываецца не на падмостках, а на вуліцы або ў кватэры.

Камуністычныя адносіны ў працы, у сям'і, у грамадскім жыцці, у побыце сцвярджаюцца, як вядома, не так проста. Працэс гэты складаны, супярэчлівы. А сёй-той з драматургаў спрабаваў адлюстраваць яго праз канфлікты і сітуацыі, сярод удзельнікаў якіх з'яўляюцца людзі з абавязковымі «заганамі», і штучна надаваў героям розныя комплексы, грахі, памылкі. І што ж? Тэатр лёгка знойдзе сёння п'есу з кабінетнымі або сямейнымі праблемамі, п'есу на маральна-этычныя тэмы, якія вырашаюцца ў маштабах кватэры. А вось высакаякасны твор з сапраўдным, жыццёвым і дзейным героем нашых дзён, аказваецца, адшукаць у стосе рукапісаў, што збіраюцца ў літаратурнай частцы тэатра, цяжка.



ку» ў тагачасным калектыве. Ён сваёй індывідуальнасцю і талентам уплынаў на станаўленне новага акцёрскага мастацтва наогул. І романтика гераічнага подзвігу — самы яркі імпульс яго творчасці.

Такія акцёры, як Уладзімір Крыловіч, сцэнічнымі вобразамі ўдзельнічалі ў выхаванні людзей на рэвалюцыйных і працоўных традыцыях. Станоўчы герой — паняцце, якое складалася ў мастацтве сацыялістычнага рэалізму пад уплывам талентаў такога маштабу і такой адданасці. Я ўпэўнены, што героі Крыловіча — Мікіта Вяршынін («Браняпоезд 14-69») і Нікодым Чужакоў («Мост»), Змітрок Мароз («Гута») і Карнейчык («Канец дружбы»), камандзір палка Шчураў («Міжбур'е») і прафесар Чадаў («Жыццё кліча») — з ліку такіх вобразаў. Гэта — багацце і вопыт у стварэнні характару станоўчага героя, захоплення романтикай рэвалюцыйнага часу. Першы рашу-

абавязак, кранальна чысты і светлы, чулы да характа і непакісны ў змаганні з ворагамі... Не будзем складаць рэестр тых рысаў, з якіх быў створаны Каліноўскі Крыловіч, скажам толькі, што яго герой узрушаў гледача, прадстаўляў, калі хочаце, па-рыцарску ідэальны (не ідэалізаваны!) характар.

Я мог бы прыгадаць таксама вобразы Уладзіміра Уладамірскага — Леапольда Гушку і Данілу Дрыла з «Бацькаўшчыны» К. Чорнага і «Партызан» К. Крапівы. Многія помняць непаўторную Лідзію Ржэцкую як цудоўную выканаўцу роляў мацярок і бабуль, а між тым яна — актрыса, што праславілася і заваявала прызнанне гераічнымі вобразамі. Яе Заіра («Мяцеж»), Глафіра ў спектаклі «Інга», Сакалова ў «Апошніх», Марфа Касьянаўна ў ляонаўскай драме «У мяцеліцу», можна сказаць, «чырвоныя радкі» ў рэпертуарным спісе актрысы.



У самым канцы 1961 года снежныя завеі намяталі гурбы на вуліцах, і мінчане, што спяшаліся да купалаўцаў на прэм'еру спектакля, пераадольвалі перашкоды, імкнучыся да такіх утульных агнёў у будынку на вуліцы Энгельса. Тэатр сустрэкаў нас святлом і цяплом. У разгорнутых праграмах прыцягвала ўвагу імя Барыса Платонава: ён сёння выступаў у ролі Фёдара Пратасова. Тады ўжо набылі шырокую вядомасць трактоўкі галоўнай ролі ў талстоўскім «Жывым трупе» І. Бярсенева ў Маскве, М. Сіманавым у Ленінградзе, М. Раманавым у Кіеве, П. Малчанавым у Віцебску. І калі Б. Платонаў задумаў таксама сыграць яе, значыць, у яго было сваё бачанне, сваё разуменне трагедыі гэтага рускага інтэлігента, лёс якога выкрывае заганы агульнапрынятай у яго асяроддзі маралі. Значыць, артыст адчуў у сабе «мелодыю Пратасова» адметнай ад тых, што прагучалі і гучаць на сцэне...

Раскрылася заслона. І знікла тая ўтульнасць навокал. Фёдар Пратасаву сваімі духоўнымі хістаннямі і пошукам ісціны парушаў



яе там, на сцэне, і ўцягваў у свой неўтаймаваны роздум: «Як жыць? Паколькі ўсім яго бліжнім і прыяцелям такое пытанне і не прыходзіць у галаву, ён у Б. Платонава зусім адзінокі. Слухае, адказвае, смяецца, сумуе, маўчыць — і адзін. Нават калі цыганскі хор спецыяльна для яго спявае «Шэл мэ вестра». Ён як бы аддаваў права ствараць «мадэль жыцця» іншым, і ў «мадэлі» яму, Пратасаву Б. Платонава, месца не было. Ён сваім маральным максімалізмам разбураў спакой і ўтульнасць штодзённасці «іншых». Не жадаючы таго, застаючыся гранічна далікатным, сумленным, чутым, але разбураў. У душы амаль дэманстратыўна ціхага Фёдара Пратасова прарываўся «гук» тады, калі ён спрабаваў растлумачыць сабе і іншым, чаму ён — такі.

Маральны кодэкс яго душы забараняе, наогул яму прыкра «...служыць, нажываць грошы, павялічваць тую пакасць», у якой ён жыве, побач і разам з гэтымі графамі, радавітымі саноўнікамі,

Такія выдаткі ўсё таго ж, падкрэслю, натуральнага працэсу, умоўна кажучы, ліквідацыі катрунаў і барацьбы з хадульнасцю. Няма чаго і спрачацца: паказаць на сцэне вобраз чалавека камуністычнага гарту, самабытна характар, каб яго можна было без ваганняў і агаворак назваць станоўчым героем нашых дзён, — справа складаная. І для пісьменніка, і для тэатра. Нават самым вядомым спробам у гэтым напрамку, п'есам І. Дварэцкага, В. Чарных, А. Гельмана і спектакляў на іх, дасягнуць высокай і бездакорнай эстэтычнай вышыні не ўдалося. Гэта хутчэй пошук, спроба ў новых грамадскіх умовах скарыстаць вопыт садружнасці тэатраў трыцятых і саракавых гадоў з М. Пагодзіным, Б. Рамашовым, А. Карнейчуком. Неабходнасць жа такіх твораў — безумоўная. Пра гэта сведчыць і гарачая рэакцыя залы на спектаклях па п'есах названых мною аўтараў, у тым ліку і на нашых, пастаўленых купалаўцамі.

Натуральнасці ў сцэнічных паводзінах і знешняга праўдападобства для таго, каб захапіць гледача вобразам станоўчага героя, мала. Сучасны стыль акцёрскага мастацтва ўбірае ў сябе мноства параметраў і вымагае ад рэжысураў і выканаўцаў шырокай амплітуды выяўленчых фарбаў, прыёмаў, мелодый. Купалаўцы ведаюць гэта добра. Наш тэатр не раз рабіў спробу гаварыць пра гераічны час і паказваць герояў, абапіраючыся на сучасныя дасягненні і на вопыт нашых папярэднікаў. Назву хоць бы такія спектаклі, як «Людзі на балое» паводле прозы Івана Мележа, «Сэрца на далоні» па кнізе І. Шамякіна, «Рудабельская рэспубліка» па апавесці С. Грахоўскага, «Чалавек з легенды» па п'есе І. Ражкова і Я. Шабана. Вынікі атрымліваліся розныя. Выснову ж робім адну: тэатр абавязаны працягваць творчы пошукі ў галіне гераіка-патрыятычнага рэпертуару і выводзіць на падмошкі сучаснага станоўчага героя, карыстаючыся творчай метадалогіяй, выпрацаванай савецкім мастацтвам.

Вядома, класіка — гэта школа для рэжысураў і акцёраў. У класічнай спадчыне мы чэрпаем багацейшы матэрыял для асэнсавання і ўвасаблення. І купалаўцы зведалі, што такое сапраўдны поспех, ажыццявіўшы ў свой час пастаноўку п'ес Мальера і Шэкспіра, Астроўскага і Горкага, Талстога і Чэхава, Гальдоні і Ібсена, Нушыча і Запольскай. Сёння мы таксама выносім на афішу імёны сусветна вядомых драматургаў, каб даць новую трактоўку апрабаваным творам, далучыць

гледача да шэдэўраў мінулага. Папаўненне рэпертуару твораў драматургічнай спадчыны — надзвычайная задача купалаўцаў і ў гэтым сезоне.

І сучасная замежная п'еса — крыніца абнаўлення рэпертуарных даяглядаў тэатра. Гэты напрамак творчай дзейнасці таксама ў полі зроку сённяшніх купалаўцаў.

Камедыя — жаданы госьць на сцэне ў любы час.

Я мог бы тут прыводзіць вартыя добрага слова доказы гэтых ісцін. Можна было б сказаць, што нашы вядучыя майстры і прадстаўнікі сярэдняга пакалення разам з акцёрскай моладдзю нярэдка дэманструюць сапраўднае натхненне, выступаючы ў такім рэпертуары. Зразумела, бываюць і крыўдныя няўдачы, і мы вучымся і на іх. Затое паглядзіце, з якім творчым імпульсам іраюцца ў нас нават такія творы, як «Гульня з кошкай» або «Дзверы стукаюць»...

Мне ж хочацца завастрыць увагу не на класічных спектаклях, якія маюць вялікае значэнне, не на камедыях пастаноўках і не на творах сучаснай заходняй драматургіі. Юбілей тэатра прымушае нас больш пільна паглядзець на тое, што мы можам, павінны і мусім зрабіць, каб найлепшым чынам выконваць пачэсную і адказную місію — місію ідэна-эстэтычнага выхавання, як гаварыў Анатолій Васільевіч Луначарскі, памочніка партыі, дарадчыка гледача. Мы пашыраем рэпертуар, уключаючы ў яго напісанае прадстаўнікамі розных народаў краіны. У нас ішлі або ідуць п'есы Леаніда Ляонава і Юрыя Яноўскага, Надара Думбадзе і Мустая Карыма, Віктара Розава і Барыса Васільева, Міхаіла Рошчына і Іона Друцэ... Наш калектыў запрашае на спектаклі, пастаўленыя па творах Кандрата Крапівы, Андрэя Макаёнка, Івана Шамякіна, Алеся Петрашкевіча... Тэатр калі ўпэўнена і глыбока, калі менш паспяхова, але імкнецца спалучаць у сучасных спектаклях маштабнасць, праўду, яснасць сцэнічнай мовы з арыгінальнай задумай, з пэўнай лініяй у даследаванні вобраза героя нашых дзён. Купалаўцы лічаць за высокі гонар для сябе дамагацца, каб наша размова з гледачом вялася па вялікім рахунку сапраўднага мастацтва. І сустракаючы сваё 60-годдзе, мы наблізіліся да такога ўзроўню размовы з тымі, хто прыходзіць у тэатр.

Мне не хацелася б паўтараць дакоры, якія сталі ўжо традыцыйнымі і нават шаблоннымі, у адрас драматургіі. Ужо адзін факт, што вядучы драматычны тэатр рэспублікі вымушаны ў гэтым сезоне звяр-

тацца да інсцэніровак трох празаічных твораў, сведчыць пра цяперашні стан драматургіі. Аб'яднаўшы ў сваім акцёрскім складзе адмысловых майстроў, таленавітых выканаўцаў, здатных на смелае паглыбленне ў маштабны характары, тэатр марыць аб такой літаратурнай першааснове спектакляў, якая гарантавала б не павярхоўны, а сур'ёзны, праблемны, па-сапраўднаму цікавы сцэнічны твор. Хай мы нечага не дасягнем, штосьці атрымаецца ў нас павярхоўным або празмерна ўскладнёным, але тут ужо мы і прэтэнзіі будзем прад'яўляць да саміх сябе, да рэжысураў, да акцёраў. Толькі вось у часе рэле-



У антракце спектакля «Таблетку пад язык». Галіна Макарава, Галіна Бальчэўская і аўтар п'есы Андрэй Макаёнак. Фота Ул. КРУКА.

тыцый хай акцёр адчувае, што яго герой уцягнуў у вір складанага жыцця, што яго персанажу трэба выбраць лёс, учынак, паводзіны ў адпаведнасці з вялікай праўдай часу або з дробнымі эгаістычнымі інтарэсамі, што за гэтым лёсам, учынкам, паводзінамі — філасофія і перакананні... Гэта прага творчага акцёрскага калектыву — працаваць над характарамі, дзе жыве непаўторнасць, унікальнасць чалавечай асобы, дзе ёсць мастацкае аб'ектыўнае. Так хочацца ад эскапізаў і накідаў партрэта сучаснага героя перайсці да акрэсленай карціны жыцця з такім героем у яе цэнтры!

Мабыць, не трэба даводзіць, што такая прага і такая мара — працяг таго, чым жылі нашы папярэднікі. Наўрад ці такое жаданне хто-небудзь назавоў празмерна рацыяналістычным. Я прыводзіў вышэй прыклады Уладзіміра Крыловіча, Уладзіміра Уладзімірскага, Лідзіі Ржэцкай, Барыса Платонава... А прыгадайце ролі Ірыны Ждановіч, адкажыце сабе, чым прываблілі вас акцёрскія адкрыцці Галіны Макаравай, Здзіслава Стомы, Леаніда Рахленкі, іх папелнікаў і малодшых па ўзросце калег, якія таксама сёння носяць ганаровыя званні народных і заслужаных артыстаў рэспублікі, — і вы назавіце ролі гераічнага плана

або тых персанажоў, што ў ансамблі выканаўцаў больш выразна адцянялі веліч і жыццёвасць героя сучаснасці.

Ён — з рэвалюцыі. Ён — з франтоў грамадзянскай вайны. Ён — з рыштванняў першых пяцігодкаў. Ён — з прыдняга краю Вялікай Айчыннай вайны. Ён — з цэхаў і лабараторый, з сельскіх ніў і даследчых інстытутаў нашых гадоў.

Ад нас залежыць працяг сцэнічнага анявядання купалаўцаў пра тых, хто жыве на гэтай зямлі, не губляючы натуральнай чалавечай прыроды, і робіць гісторыю па закліку сэрца, як па-грамадску актыўная асоба. Святкуючы шасцідзеся-

цігадовы юбілей, мы не маем права забываць пра гэты, адзін з галоўнейшых нашых абавязкаў. Ленінская партыя вучыць нас і ў святая помніць пра надзённыя справы.

«Плач перапёлкі» Івана Чыгрынава, «Бераг» Юрыя Бондарова і «Камісія» Сяргея Залыгіна — вось творчы плацдарм сезона, які сёння купалаўцы пачынаюць у Мінску. У тым самым будынку, дзе 14 верасня 1920 года пад спеў пралетарскага гімна «Інтэрнацыянал» адкрыў заслонку Беларускай дзяржаўнаму тэатру. Першым творам нацыянальнай драматургіі на яго сцэне быў спектакль «Паўлінка». І шасцідзесяты сезон мы пачынаем купалаўскай «Паўлінкай». Гэтая пераёмнасць не толькі рэпертуарная: ад стваральнікаў нашага тэатра бярэ пачатак даргая нам традыцыя — праўдзіва адлюстроўваць народнае жыццё, дбаць аб высокім ідэна-эстэтычным узроўні размовы з гледачом. Творчае і грамадскае аблічча тэатра залежыць ад таго, як сённяшні кангламерат талентаў захоўвае і развівае гэтую традыцыю. З ёю мы будзем мець права ганарыцца тым, што ў сістэме ідэалагічных фактараў, якія фарміруюць святдомасць і эмацыянальнае свят чалавека, і наш тэатр займае важнае месца.



імперскімі чыноўнікамі. Такое жыццё для яго не сумяшчальнае з вышэйшым прызначэннем чалавека. Платонаўскі Федзя выказваў або намякаў на гэтыя высновы з сарамлівай усмешкай, пакутуючы, бо і ім ён памнажаў крыўды і абражаў сваіх суб'ядзіннікаў. Яны ж не разумеюць, што для таго, каб не павялічваць «пакасіці», па яго перакананні, «трэба быць героем». Даверлівы, адкрыты зямным радасцям і зямному смутку, шчыры, ён — не герой. Стаць прыстойным у кожным сваім кроку бюракратам у механізме царскай улады ён не можа з прычыны сваёй жа духоўнай патрабавальнасці, якая не дазваляе павялічваць «пакасіці»! І застаецца яму — як прываблівае сонца для яго! — песня, воля, забыццё...

Багаты на вытанчаную нюансіроўку ў праявах такога характару, гэты сцэнічны вобраз быў вяршыняй Б. Платонава ў галіне пэўнай тэмы яго творчасці. Пачынаючы з «Капітанскай дачкі» А. Пушкіна і «Позняя каханя» А. Астроўскага, артыст па-мас-

тацку рэспіраваў і ўвасабляў характар рускага чалавека неардынарнага лёсу, асобы, якая ў сваіх духоўных пошуках і сваімі учынкамі часта ставіць сябе ў становішча парушальніка грамадскага спакою, бунтара, кідае выклік існуючаму ладу і агульнапрынятым маральным звычаям. Грынёў, Мікалай Шаблаў, Пётр Каламіцаў («Апошнія»), Нязнамаў («Без віны вінаватыя»), Нарокаў («Таленты і паклоннікі»), Жадаў («Даходнае месца»), Трыгорын («Чайка») — людзі, вядома, зусім адметныя па характару, іх асабістыя і грамадскія паводзіны адрозніваюцца матывамі, мэтамі, тэмпераментам. І ўсё ж уважлівы глядач бачыць, як дапытліва, зацікаўлена і паслядоўна выконвае гэтую акцёрскую работу Барыс Віктаравіч Платонаў. Магчыма, сам ён і не вылучаў у асобную «лінію» ролі рускага класічнага рэпертуару. Калі ж у канцы 1961 г. артыст пазнаёміў грамадскасць са сваім Фёдарам Пратасавым, узяўшыся на вяршыню талстоўскага разумення маральнай чысціні, гэта стала ясна ўсім. Суб'ектыўна герой Б. Платонава ён хістаў спакой «прыстойных» радавітых графаў, санюнікаў, чыноўнікаў. Яго Пратасаў прадвешчаў буру, хаця сам быў толькі ветрыкам. Ды затое пранізлівым!

Самастойнасць мастацкіх поглядаў і высокі густ выдатнага майстра зрабілі выступленне Б. Платонава ў спектаклі «Жывы труп» незабыўнай падзеяй у гісторыі купалаўскага тэатра. Такое мастакоўскае адкрыццё зрабіла вобраз Пратасова і творчым запаветам аднаго з самых яркіх артыстаў у сусор'і купалаўцаў, запаветам для маладзейшых калег.

Б. БУР'ЯН.

На здымках: Барыс Платонаў у ролі Фёдара Пратасова. Здымкі публікуюцца ўпершыню.

Фота Ул. КРУКА.



## РАДКІ З ЛЕТАПІСУ

14 мая 1937 г. — прэм'ера мальераўскага «Скупого». Спектакль у пастаноўцы Л. Рахленкі вылучаўся адметным ансамблем выканаўцаў: Г. Глебаў (Гарпагон), Л. Ржэцкая (Фразіна), С. Станюта (Эліза), І. Шаціла (Клеант), Л. Шышко (Марыяна), П. Пекур (Валер), Б. Янопольскі (Лафлеш), Э. Шапка (Жак).

5 лістапада 1937 г. БДТ-1 паказвае спектакль «Салавей» паводле аднайменнай апавесці З. Бядулі. Адбыўся дэбют Уладзіміра Дзядзюшкі, якога купалаўцы запрасілі з трупы БДТ-III (У. Галушка).

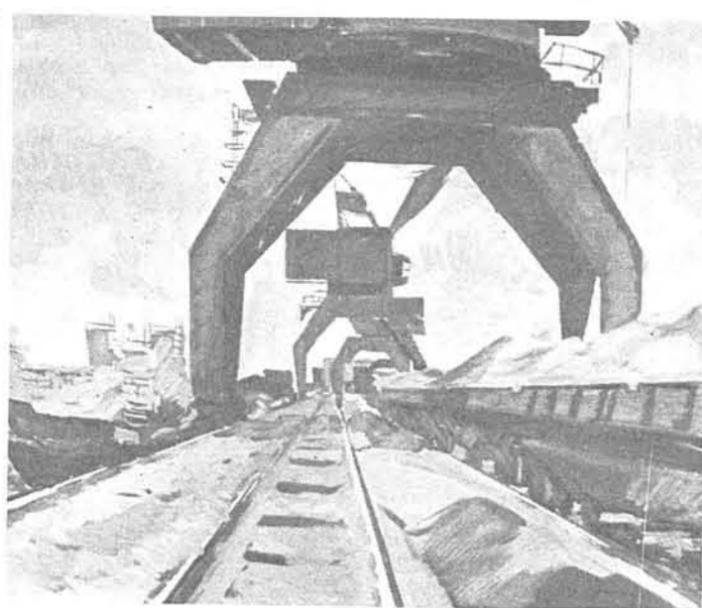
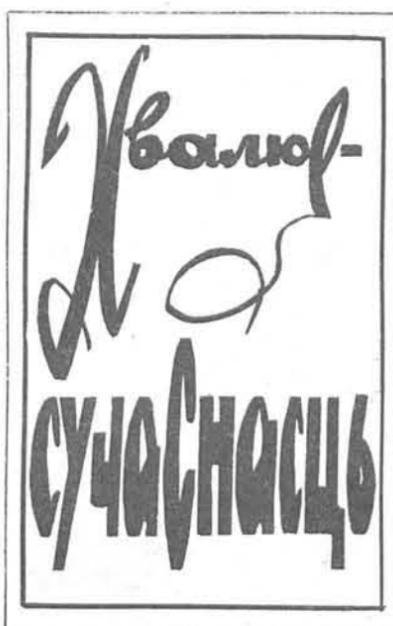
22 красавіка 1938 г. — прэм'ера «Партызан» К. Крапівы ў пастаноўцы Л. Рахленкі і К. Саннікава. Гэта этапны ў гісторыка-рэвалюцыйным рэпертуары спектакль, у цэнтры якога быў вясковы камуніст Даніла Дрыль. Аб ім крытыка пісала: «Дрыль у выкананні У. І. Уладамірскага — значны вобраз, сапраўдны нашчадак любімых беларускіх народаў правадзіроў сялянскіх паўстанняў» (газета «Правда» ад 7 чэрвеня 1940 г.).

17 лістапада 1938 г. — прэм'ера драматычнай п'есы М. Клімковіча «Кацярына Жарнасека» (рэжысёр М. Зораў). Сярод лепшых акцёрскіх работ — вобразы Капусты і Ядзі, створаныя К. Саннікавым і З. Браварскай.

У 1938 г. У. Уладамірскаму прысвоена ганаровае званне народнага артыста БССР; С. Бірылу, В. Галіне, Г. Глебава, І. Ждановіч, М. Зорава, Р. Кашальнікавай, Б. Платонава, Л. Рахленку і Л. Ржэцкай — заслужанага артыста БССР.



Рака Прыпяць.



Порт Пхоу.



Пінскі суднабудаўнічы-суднарамонтны завод.

Палессе. Край маляўнічых краявідаў. Хто не захапляўся ціхай і павольнай Прыпяццю, зялёнымі дубравамі, бярозавымі гаямі, аксамітнай рунню палёў!

Палессе заўсёды клікала мастакоў. І не толькі любавалася прыродай, пісаць яе краявіды. Вабілі перш за ўсё людзі, якія пераўтвараюць свой край.

Часта бывае на Палессі і гомельскі графік Яўген Пакаташкін. Едзе туды, каб сустрэцца з нафтавікамі, мелія-

ратарамі, з калгаснікамі, пагартарыц з імі. — спрабуе ўбачыць зямлю вакол іхнімі вачамі і, вядома ж, бачыць па-свойму. І ўзнікаюць новыя творы, новая серыя — аб сённяшнім дні чудаўнага краю.

Яўген Пакаташкін працуе пераважна ў тэхніках лінаграфіі і тэмперы. Але менш за ўсё хацелася б гаварыць аб тэхніках: мастак вядзе глыбокі пошук, імкнецца дабіцца праўдзівай перадачы прыроды, жыцця.

Ен неаднойчы падкрэсліваў, што мала дамагацца прыгожай лініі, лірычнай афарбоўкі твора, трэба, каб у карціне было выяўлена жыццё — гэта павінна стаць самым галоўным у творчасці кожнага мастака.

І вось — паездка на Палессе ў складзе творчай групы вядучых беларускіх мастакоў. Мэта паездкі — больш поўна расказаць аб гэтым краі.

— Мяне больш за ўсё ўразіў творчы запал рабочых, калгаснікаў, — расказвае Яўген

## З УЛІКАМ ВОПЫТУ НАРОДНАГА ДОЙ- ЛІДСТВА

Сельскі жылы дом, якім яму быць? Гэтае пытанне хвалюе не толькі архітэктараў, якія займаюцца праектаваннем сельскага жылля, але і шырокія колы грамадскасці. На працягу апошніх гадоў гэтая тэма неаднаразова абмяркоўвалася ў друку.

Пленум праўлення СА БССР на тэму: «Задачы Саюза архітэктараў БССР па добраўпарадкаванні беларускага сяла», які прайшоў 14—15 жніўня 1980 года, адзначыў вялікую работу, праведзеную архітэктарамі рэспублікі па планернай перабудове сяла, пераўтварэнні беларускіх вёсак у сучасныя пасёлкі з высокім узроўнем добраўпарадкавання і культурна-бытавога абслугоўвання насельніцтва, шырока абмеркаваў вынікі жыллёвага праектавання і будаўніцтва ў калгасах і саўгасах рэспублікі.

Гаварылася на пленуме і аб тым, што важную ролю ў развіцці архітэктуры сяла і ў ажыццяўленні праектных рашэнняў жылых дамоў сыграла

эксперыментальна — паказальнае праектаванне і будаўніцтва — прайшлі эксперыментальную праверку каля 20 тыпаў розных жылых дамоў, вызначылася аптымальная паверхавасць жыллёвай забудовы, колькасць кватэр, аб'ёмна-планіровачныя і канструктыўныя рашэнні.

Улічваючы дэмаграфічны склад насельніцтва, асаблівасці сельскага побыту, а таксама адрозненне сельскіх сем'яў па колькасці, інстытутам «БелНДІгіпрасельбуд» распрацаваны секцыйныя жылыя дамы, блакіраваныя (з кватэрамі ў двух узроўнях і паверхавым размеркаваннем кватэр), індывідуальныя.

Секцыйныя жылыя дамы рэкамендуецца для маладых сем'яў, якія часта не хочуць звязваць сябе асабістай гаспадаркай або вядуць яе на калектыўных асновах на ўчастках, размешчаных па-за тэрыторыю пасёлка. Гэта распаўсюджаны тып дома ў дзяржаўным сельскім будаўніцтве, што абумоўлена больш высокай эканамічнасцю яго ўзвядзення, кампактнасцю ў будове і магчымасцю поўнага інжынернага добраўпарадкавання.

Няма патрэбы даказваць актуальнасць і неабходнасць індустрыялізацыі жыллёвага будаўніцтва і таму, перш за ўсё, неабходна назваць серыю буйнапанельных жылых дамоў і блок-секцый з керамзітабетонных панелей, якія выпускаюцца на Бярозаўскім сельскім домабудаўнічым камбінаце Міністэрства сельскага будаўніцтва і Івацэвіцкім і Лідскім заводах жалезабетонных вырабаў Белкалгасбуда.

У яе склад уключаны 2-павярховыя жылыя дамы секцыйныя, з паверхавым размяшчэннем кватэр і з кватэрамі ў двух узроўнях, а таксама 3-4-павярховыя. Розныя варыянты блакіроўкі секцый дазваляюць ствараць цікавыя па аб'ёмна-планіровачным і кампазіцыйным рашэнні кварталы жылой забудовы.

Акрамя жылых дамоў з буйных керамзітабетонных панелей, калектывам майстэрні тыпавага і эксперыментальнага праектавання распрацаваны жылыя дамы з газасілікатных панелей і жылыя дамы і блок-секцыі са сценамі з цэглы і навіянымі газасілікатнымі панелямі. Гэтая серыя вылучаец-

ца пластычнасцю аб'ёмна-прасторавага рашэння.

Неабходна адзначыць, што ў планіровачных адносінах жылыя дамы пастаянна паляпшаюцца. З улікам быту сельскай сям'і плошча кухні з 7 квадратных метраў сёння павялічана да 9-11, павялічылася колькасць падсобных памяшканняў, у кожнай кватэры прадугледжаны шафы з падсушкай для рабочага адзення, прасторымі сталі прыхожыя, агульныя пакоі. Усе памяшканні маюць добрыя прапорцыі, у адпаведнасці з гігіенічнымі патрабаваннямі ў іх забяспечаны неабходныя ўмовы інсалацыі і праветрывання. Есць скляпы для захоўвання гародніны.

Асобна хочацца спыніцца на эксперыментальным 4-павярховым жылым доме. Ен прадугледжваецца для маласямейных і маладых спецыялістаў. Як правіла, такія дамы ўзводзяцца ў цэнтральнай частцы пасёлка і дазваляюць ствараць вертыкальныя акцэнт, што робіць будову больш выразнай. У аб'ёмна-планіровачную структуру ўваходзяць вестыбюль і лесвічная клетка, да якой прымыкаюць аднапакаёвыя або паўтарачныя кватэры.

Сёння архітэктары думаюць пра яго ўдасканаленне. З'явіліся прапановы стварыць на першым паверсе памяшканні, якія маглі б стаць месцам сустрэч маладых людзей: агульная гасціная з тэлевізарам, настольнымі гульнямі, пакоі для рукадзелля, заняткаў рамёствамі і г. д.

Вялікую папулярнасць атрымалі блакіраваныя жылыя дамы, якія найбольш поўна ўлічваюць спецыфіку жыцця калгаснікаў і рабочых саўгасаў. Усе кватэры ў гэтых дамах маюць выхад на прысядзібны ўчастак. Яны адрасуюцца сярднім па колькасці сем'ям пры наяўнасці малой або сярэдняй падсобнай гаспадаркі, набліжаюць гэтыя дамы да сядзібных. Для павелічэння шчыльнасці забудовы блакіроўка такіх жылых дамоў можа быць самай разнастайнай.

З ліку блакіраваных жылых дамоў вялікую папулярнасць у рэспубліцы і за яе межамі атрымалі дамы з паверхавым размяшчэннем кватэр. Асобныя ўваходы ў кожную кватэру, уключаючы і кватэры, размешчаныя на другім паверсе, робяць іх больш зручнымі для вядзення асабістай падсобнай



На здымках: 12-кватэрныя і аднакватэрныя дамы ў калгасе «Новы быт» Мінскага раёна.



Фота В. БАРАНОУСКАГА.

# ПАРА ТВОРЧАГА ПАЎНАЛЕЦЦЯ

Ва ўтульнай зале рэспубліканскага Дома мастацтваў адкрыта персанальная выстаўка твораў жывапісу, графікі і сцэнаграфіі вядомага беларускага мастака Уладзіміра Гардзеенкі.

Плённая творчасць У. Гардзеенкі шматгранная і разнастайная. Сюжэтная-тэматычная нарціна і партрэт, пейзаж і эскізы дэкарацый да спэктанляў—дальна не поўны пералік жанраў, у якіх працуе мастак, і ў кожным з іх раскрывае сябе ярка і самабытна.

У нарцінах Гардзеенкі, бадай, найбольш ярка праявіліся яго адметныя жывапісныя здольнасці, майстэрства кампазіцыі. Мастак лепіць форму колерам, мысліць колеравымі масамі, спалучае іх гарманічна тонка, падчас кантрастна-мажорна. Стыль жывапісца некалькі стрыманы, але заўжды вобразна выразны і ў многім характэрны для агульнай накіраванасці сучаснага беларускага жывапісу.

Найбольш цікавымі работамі, якія экспануюцца на выстаўцы, з'яўляюцца тэматычнае палатно «Канстанцін Заслонаў» (1973), адна з самых вялікіх творчых удач мастака, і пейзажы «Родныя прасторы» (1980), «Салют перамогі ў Мінску» (1979).

Тэме Вялікай Айчыннай вайны, гераічнаму подзвігу савецкага народа прысвечаны нарціны мастака: «Вера Харужая» (1979), «Фрунзе ў Мінску. 1917 год» (1978).

Шмат працуе У. Гардзеенка ў жанры пейзажа. Эпічна, з цэплым пададзены ў нарціне «Родныя прасторы» час, калі, здаецца, усё дыхае водарам траў і кветак беларускіх палёў і лугоў. У плаўнасці і музычнасці рытмаў пагорнаў і ўтульных вёсак, у вывае магутнага дуба з бусланкай адчуваеш імкненне мастака перадаць непарушную сувязь жыцця чалавека з прыродай.

Сярод твораў графікі вылучаецца серыя партрэтаў дзеячаў культуры і навукі рэспублікі, з якіх вылучаецца партрэт брата Я. Коласа дзядзькі Юзіна.

Асаблівай увагі заслугоўвае і пастэль: «Партрэт заслужанага артыста БССР М. Пятрова ў

ролі шута ў спэктанлі «Дванаццатая ноч». У дадзеным выпадку для мастака важны не столькі каларытны касцюм, у якім толькі што даўлося выступаць артысту, колькі разуменне працы акцёра, яго творчасці як напружанага духоўнага і фізічнага працэса, які раскрывае багацце індывідуальнасці чалавека.

Эскізы дэкарацый і занавесаў для сцэны, касцюмаў гавораць пра адметныя прыкметы сцэнаграфічных рашэнняў, раскрываюць здольнага мастака, які ўмее па-свойму працываць драматургію спэктанля, яго рэжысёрскую канцэпцыю. Ён вядзе сваю лінію эмацыянальнай выразнасці дэкарацый ад псіхалагічнага стану герояў да развіцця драматычнага канфлікту. Не проста вобраз месца дзеяння, стыль часу працываем мы ў макетах да спэктанляў «Чатыры кроплі» В. Розава, «На ўсіх адна бяда» П. Маналія, а цэласны мастацкі вобраз. У. Гардзеенка разглядае макет не проста як тэхнічны пераход эскіза ў аб'ём, а як самастойнае пластычнае мастацтва, задачай якое з'яўляецца вырашэнне прасторы, вобраза спэктанля, прапорцый. Гэта фактычна своеасабліва сцэнічная архітэктура, дзе рытм і прапорцыі ўсіх элементаў, іх архітэктоніка ствараюць арыгінальную па сваім адзінстве і выразнасці кампазіцыю, якую можна разглядаць з розных пунктаў.

Сярод эскізаў да спэктанляў вызначаецца эскіз заслоны да апэраты «Мая жонка луга» (тэатр музычнай камедыі), эскіз да спэктанля «Два вакенцы» (тэатр юнага гледача).

Выстаўка У. Гардзеенкі робіць добрае ўражанне і нікога не пакідае раўнадушным. Перад намі мастацтва творцы пары творчага паўналецця, чалавека, які любіць свой край, яго працаўнікоў, які ўмее перадаць асяную рамонткай гераічнай барацьбы біяграфію савецкага народа, які па-сучаснаму вобразна працывае драматургічны твор пры стварэнні мастацкага афармлення спэктанля. І трэба спадзявацца, што такіх сустрэч будзе шмат.

Міхась РАМАНЮК.

# ВОДА Р ДАЛЁКІХ ДАРОГ

Індыя... Вымаўляеш гэтую назву, і адразу паўстаюць перад вачамі казачныя краявіды далёкай і блізкай нам краіны.

Індыя далёка. Тысячы кіламетраў, тры моры прайшоў калісьці расійскі купец Афанасій Нікіцін, перш чым дасягнуў яе берагоў. Індыя блізка. Зараз, каб трапіць туды, варта сесці ў самалёт, і праз нейкіх дзесяць гадзін можна апынуцца ў Дэлі. Павеатраная дарога Масква—Дэлі ніколі не бывае пустою: едуць туды савецкія спецыялісты, якія дапамагаюць сябрам будаваць заводы-гіганты, едуць нашы турысты...

Летась, у складзе адной з такіх турысцкіх груп, наведаў Індыю брэсцкі мастак Леанід Доўбуш. Ён глядзеў на новую для яго краіну менавіта вачамі мастака, адкрываючы навокал такое, што варта было пакінуць не толькі ў памяці, але і занатаваць у альбоме, каб пасля вяртання дамоў паказаць іншым...



Храм Махабаліпураме.

Л. Доўбуш лічыць, што лепшы адпачынак — гэта праца. З кожнай паездкі — ці то ў наваколле Брэста, ці то ў аддаленыя куткі рэспублікі — ён прывозіць новыя работы. Так было, калі ён выбраўся «падыхаць свежым паветрам» у палескі калгас і прывёз адтуль серыю цікавых акварэляў аб сённяшняй беларускай вёсцы. Так было і тады, калі два гады назад у час адпачынку ён паляцеў на Кубу і, уражаны чужою краінай, ён гісторыі і сённяшнім днём, стварыў вялікі цыкл работ, якія з поспехам экспанаваліся ў Брэсце і Мінску, Слуцку і Магілёве. Мне здаецца, якраз паездка на Кубу прынёсла добры творчы наспяхоў, паказала мастаку плённасць адкрыцця для сябе новага і нечаканага, якое так многа на далёкіх дарогах. Гэтае новае прымушае яго шукаць і новыя выяўленчыя сродкі.

Тое ж можна сказаць і аб работах, прывезеных з Індыі. У іх зберажона свежасць уражанняў, што надае ім пераканаўчасць дакумента. У гэтым можна пераканацца ў зале Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, якое сумесна з Саюзам мастакоў БССР арганізавала выстаўку новых работ Л. Доўбуша.

Багатая палітра мастака: чорная і карычневая туш, вулгал, акварэль, пастэль. Большасць работ створана там, пад яркім індыйскім сонцам, і яны захавалі яго цяпло. Шырокімі, яркімі мазкамі мастак піша прыроду («Маладыя пальмы», «Пейзаж»), старыя вуліцы і дамы, вулічныя сцэны («Стары Дэлі», «Крамкі Калькуты», «На вуліцах Дэлі», «Жылыя парасоны ля ракі Ганг»). І раптам на змену шматколёрнасці прыходзіць строгі штырх, найбольш здольны перадаць веліч храма Махабаліпураме ля Мадраса. З асаблівай павагаю мастак ставіцца да простых людзей Індыі — скажам, плашчотныя лініі акварэлі перадаюць непаўторную грацыю жанчыны-працаўніцы (аднайменная работа).

Выстаўка, якая адкрылася ў дні традыцыйнага месячніка савецка-індыйскай дружбы, сведчыць аб пашане і ўвазе беларускага мастацтва да нашых далёкіх сяброў.

Рыгор БАКІЕВІЧ.

Пятровіч.—І, вядома, непаўторнасць, напеўнасць краявідаў. Сустрэчы з працаўнікамі палескіх гарадоў і вёсак былі цікавымі. Яшчэ раз пераканаўся: вельмі патрабавальна трэба ставіцца да сябе, да жыцця, каб паўней адлюстравалі твае працэсы, якія адбываюцца ў нашай рэчаіснасці.

«Партрэт меліяратара», «Мазыр», «Порт Пхоў», «Рака Прыпяць», «Пінскі суднабудаўнічы-суднарамонтны завод» — вось няпоўны пералік работ палескага цыкла. І ўсе яны сведчаць аб творчай сталасці аўтара.

Для творчасці мастака адметным заўсёды быў выбар і рашэнне тэм грамадзянскага гучання. Прыгадаем такія творы, як серыя «Брэсцкая крэпасць» (у сааўтарстве з Л. Пакаташкінай), «Вайна і жыццё» і іншыя.

— Я заўсёды ўяўляю, — гаворыць Яўген Пятровіч, — гераічныя мірныя справы нашага народа як працяг яго ратнага подзвігу ў гады Вялікай Айчыннай. Таму і імкнуся гэта паказаць у сваіх творах.

Створаны цыкл работ пра Гомель, беларускае Палессе, нафтавікоў, меліяратараў, пра прыроду роднага краю — мастак працягвае развіваць тэму сучаснасці, і гэта галоўнае ў ягонай творчасці.

А. ШНЫПАРКОЎ,  
мастацтвазнавец.  
Фота П. БЕЛАВУСА.

гаспадаркі, што адпавядае ўкладу сельскага жыцця. Дамы распрацаваны ў розных канструктыўных матэрыялах: з цэглы, газасілікатных і буйных керамзітабетонных панелей. Яны пабудаваны ў многіх калгасах і саўгасах, як, напрыклад, у калгасе «Савецкая Беларусь» Брэсцкай вобласці, у калгасе «Прагрэс» Гродзенскай вобласці, калгасе імя Гастэлы Мінскай вобласці.

Да нядаўняга часу сельскія жыхары не вельмі ахвотна сяліліся ў жылых дамах з кватэрамі ў двух узроўнях. Нязручнай была вельмі крутая лесвіца, якая аб'ядноўвае агульны пакой і кухню, размешчаныя на першым паверсе, і спальні другога паверха. Архітэктары прадумалі і палепшылі аб'ёмна-планіровачнае рашэнне гэтых дамоў, прадугледзілі зручную шырокую лесвіцу. Для пажылых членаў сям'і адзін са спальных пакояў размешчаецца на першым паверсе. Акрамя таго, на другім паверсе побач са спальнымі пакоямі запраектаваны дадатковы санвузел з ваннай. Сёння такія дамы знайшлі шырокае прымяненне, яны разлічаны на пражыванне вялікіх сем'яў.

Вывучэнне традыцыйнага жылля пераконвае ў тым, што арганізацыя сядзібы, тып сельскага дома ў многім залежыць ад жыццёвага ўкладу сям'і, умоў быту сельскіх працаўнікоў.

У сёлах Беларусі 60 працэнтаў жыллёвага будаўніцтва — гэта будаўніцтва індывідуальных жылых дамоў з прысядзібнымі ўчасткамі і развітай гаспадаркай. Асноўная маса будаўнікоў лічыць, што праект вядомы — пяціценка, як у дзядоў і прадзедаў. Між іншым, даўно змяніліся запатрабаванні саміх сельскіх жыхароў. З'явіліся новыя магчымасці — лепшыя праекты, новыя, лепшыя матэрыялы. Распрацавана вялікая серыя жылых дамоў для індывідуальнага будаўніцтва са сценамі з цэглы. У ёй — больш за дваццаць

праектаў, у іх ліку аднапавярховыя аднакватэрныя 2-3-4-пакаёвыя жылыя дамы; мансардавыя жылыя дамы з 3-4-5-пакаёвымі кватэрамі і жылыя дамы з 4-5-пакаёвымі кватэрамі ў двух узроўнях.

Для серыі індывідуальных жылых дамоў агульнымі прыкметамі архітэктурна-планіровачнага рашэння з'яўляюцца ізаляцыя жылой зоны ад гаспадарчай з захаваннем зручнай узаемазвязі; наяўнасць двух уваходаў: параднага, звязанага з агульным пакоем і прыездным, і гаспадарчага, звязанага з прысядзібным участкам і гаспадарчымі забудовамі; зручная сувязь патрэбна з агульным пакоем, верандай, кладоўкамі, сцяпамі, санвузлом. Спальныя пакоі вылучаны ў ціхую зону кватэры.

Узровень камфорту сельскага дома сёння вызначаецца і плошчай агульнага пакоя ад 18 да 22 квадратных метраў у залежнасці ад памераў кватэры, плошчай спальні 12-14, кухні — 9-11 квадратных метраў, шырокім наборам кладовак, шафак з падсушкай, інжынерным абсталяваннем.

Прадугледжаны жылыя дамы з магчымасцю павелічэння колькасці пакояў па меры росту сям'і. Для гэтага распрацаваны праекты, дзе веранда можа быць пераўтворана ў жылы пакой шляхам уцяплення знешніх сценаў.

У саставе серыі запраектаваны таксама дамы з больш шырокім наборам гаспадарчых памяшканняў. Гэта двухпавярховыя аднакватэрныя жылыя дамы з 4-5-пакоямі ў двух узроўнях. Дамы складаюцца з трох блокаў: 2-павярховага жылога блока, аднапавярховага з падсобнымі памяшканнямі і гаспадарчага блока з гаражом.

На першым паверсе жылога блока размешчаны хол, агульны пакой, сталовая, санвузел і спальня для старэйшых членаў сям'і. Агульны пакой, сталовая і хол-прыхожая могуць у выпадку сямейных урачыстасцей

аб'ядноўвацца ў адно агульнае памяшканне шляхам перасоўных перагародак. Другі паверх займаюць спальні і санвузел. У падсобным блоку знаходзіцца кухня, пральня, памяшканне для падрыхтоўкі корму, размешчанае побач з асноўнай кухняй. Гэта дазваляе без лішніх затрат часу прыгатаваць абед сям'і і корм жывёле.

Вылучэнне памяшкання для прыгатавання корму паляпшае санітарна-гігіенічныя ўмовы кватэры. Акрамя таго, праектам прадугледжана памяшканне для заняткаў вязаннем, ткацтвам, разбой па дрэве і г. д. Прадумана зручная сувязь з гаспадарчым блокам. Гаспадарчы выхад з кармакухні дазваляе трапіць у гараж, кладоўку, склеп, хлэй. Такім чынам, у дрэннае надвор'е можна, не выходзячы на вуліцу, накарміць жывёлу, падаць карову.

Індывідуальныя жылыя дамы па сваёй форме ў многім прадаўжаюць традыцыю сялянскага жылля. Свабода архітэктурна-планіровачнай структуры і размешчэння на прысядзібным участку дазваляюць выкарыстаць зямельны ўчастак для адпачынку, садоўніцтва, утрымання падсобнай гаспадаркі.

Нам часта задаюць пытанне: «Ці не забываем мы, праектуючы сельскае жыллё, аб традыцыйна-народна-дойлідства?». Вядома, сучасныя патрабаванні да пераўтварэння селя не ўкладваюцца ў старыя формы. Лепшыя прыклады сведчаць пра тое, што традыцыі народнага дойдства трэба разглядаць не як застылыя каноны, а бачыць у іх узятая ў спадчыну ад папярэдніх пакаленняў ідэі і погляды, якія садзейнічаюць рашэнню праблем. Архітэктары, якія працуюць у галіне праектавання сельскага жылля, разумеюць пытанне спадчыны перш за ўсё як адпаведнасць планіровачнай структуры жылога дома ўмовам жыцця і сельскага побыту. Сёння многае творча пераасэнсавана і зроблена для таго, каб узамен

пяціценкі, дзе ўся сям'я клялася спаць у лепшым выпадку за фіранкай, сельскія жыхары атрымалі камфортабельныя жылыя дамы, якія адпавядаюць сучасным патрабаванням.

Вопыт народнага дойдства дапамагае нам знаходзіць шматвобразнасць выяўленчых сродкаў у архітэктуры сельскага жылля. У пошуках лепшай архітэктурна-мастацкай выразнасці жылых дамоў архітэктарамі выкарыстоўваюцца такія традыцыйныя матывы, як поліхрамія, дзе колер дапамагае выяўленню аб'ёмнага рашэння; дахавае крыццё і франтоны, абштытыя дрэвам, што заўсёды было здыбыткам беларускага народнага дойдства; шырокае прымяненне знайшлі такія элементы, як веранды, тэрасы, ганкі, элементы дэкору, выкананыя ў дрэве.

Глыбокае па сваіх маштабах пераўтварэнне сёл і вёсак звязана, перш за ўсё, з лёсамі людзей, якія нясуць у сабе глыбокія традыцыі і высокія імкненні да новага. У фарміраванні сёл перасякаюцца лёсы некалькіх пакаленняў, таму такія складаныя задачы, якія стаяць перад архітэктарамі. Наперадзе — далейшая работа па ўдасканаленні архітэктурна-планіровачных і канструктыўных рашэнняў сельскіх жылых дамоў, павышэнні іх камфортнасці і інжынернага абсталявання, пошук, накіраваны на зніжэнне выдаткаў працы на ўзвядзенне жылля.

Гэтыя пытанні будуць прадметам вялікага прафесійнага абмеркавання на будучым семінары-нарадзе па вывучэнні і распаўсюджанні вопыту работы інстытута «БелНДІГпрасельбуд», у якім прымуць удзел работнікі Дзяржбудаў Украіны, Малдавіі, Літвы, Латвіі і Эстоніі.

Г. БЯГАНСКАЯ,  
краўнік майстэрні тылавога і эксперыментальнага праектавання інстытута «БелНДІГпрасельбуд».

«...Павананы Юрый Уладзіміравіч! Вялікі дзякуй Вам за дасланыя ноты. Зборнік вельмі добры, проста чужоўны. Гавораць, што ён быў у продажы, але ў Баранавічы нешта дрэнна дастаўляюцца ноты; а ў Мінску мы бываем, на жаль, не так ужо часта. Будзем спаваць Вашы песні. І, думаю, гэта будзе самай лепшай удзячнасцю за Вашу чуласць. Жадаю Вам моцнага здароўя, шчасця і пастаяннага натхнення ў Вашай творчасці...»

Адно з мноства пісем, якія атрымлівае кампазітар, народны артыст БССР Юрый Семяняка. Пішуць кіраўнікі харавых калектываў, спевакі, удзельнікі мастацкай самадзейнасці, студэнты музычных навучальных устаноў, вучні і воіны Савецкай Арміі; пішуць калегі і проста аматары музыкі, сябры. Пісьмы ідуць ужо трыццаць гадоў. І першыя з іх былі звязаны з яго першай песняй, ад якой пачаўся яго шлях кампазітара. Сёння ў творчым актыве Юрыя Семянякі — чатыры оперы, пяць музычных камедый, кантаты, хоры... І песні, колькасць якіх пераваліла ўжо за паўтары сотні. Яны, песні, — найважнейшая галіна творчай дзейнасці кампазітара.

Я ўспамінаю зараз артыкул, якому таксама амаль трыццаць гадоў. У «Гродзенскай правдзе» ад 8 мая 1951 года быў надрукаваны артыкул І. Нісневіча, тады старшын камісіі крытыкі пры Саюзе кампазітараў БССР, і Р. Пукста, тады члена праўлення саюза. Аўтары пісалі аб вялікім грамадскім і творчым значэнні канцэрта-паказу твораў пачынаючых кампазітараў Гродна, праведзенага абласным Домам народнай творчасці. І аб тым, што найбольш цікавымі ў канцэрт-паказе былі творы Ю. Семянякі:

«У маладога аўтара, акрамя добрага меладыйнага дару, умения ствараць яркія, запамінальныя музычныя вобразы, ёсць наўнасна гарманічнага чуцця, імкненне да рытмічнага ўзбагачэння мелодыі. З паказанага тав. Семянякам лепш за ўсё прагучалі песні «Ой, шумяць лясы зялёныя» на тэкст Сіткоўскага і «Застольная» на тэкст М. Танка...»

З песні «Ой, шумяць лясы зялёныя» ўсё і пачалося. Будучы кампазітар жыў тады ў Гродне, працаваў канцэртмайстрам у Ансамблі песні і танца (цяперашняй Акадэмічнай харавой капэлы БССР) і пра кансерваторыю і прафесію кампазітара толькі яшчэ марыў. Але песня ўдалася, яна прагучала па радыё — і пасыпаліся пісьмы. У сувязі з гэтай песняй ішлі яны многія гады, прыходзіць і цяпер.

«Павананы таварышы! Вельмі Вас прашу даслаць мне Вашу чужоўную песню «Ой, шумяць лясы зялёныя». Мы з дзючатамі ў інтэрнаце хочам яе развучыць. Яна нам вельмі спадабалася сваім задзіўным, шырочкім напевам... Мы рыхтуем да агляду самадзейнасці рыбнік... Вашу песню чулі па радыё...»

Гэты ліст ад дзючат з Мурманска, удзельніц мастацкай самадзейнасці.

Багатая геаграфія лістоў да кампазітара. Адкуль так доб-

ра ведаюць у краіне яго песні?

Па-першае, дзякуючы радыё — выдатнаму сродку інфармацыі, у прыватнасці — музычнай!

Па-другое, песню нярэдка чуюць у канцэрце беларускіх выканаўцаў, якія гастралююць па ўсёй краіне. Так было, у прыватнасці, з песняй Ю. Семянякі «Веснавое здарэнне».

З гарнізоннага клуба міліцыі горада Вільнюса праслалі пісьмо, у якім прасілі ў кампазітара ноты песні:



«...Цяжасці з «міліцэйскім» рэпертуарам вельмі вялікія. Учора ў нашым клубе філармонія праводзіла канцэрт беларускай эстрады. У праграме выйшлі Вашы песні пра міліцыянера. Добрая песня і прынята публікай цёпла. Зрабіце ласку і прыйшліце нам гэту песню. Міліцыя будзе Вам удзячна».

Ёсць і іншыя каналы, па якіх да слухача выпраўляецца песня: і тэлебачанне, і грамплацінкі, і самыя розныя зборнікі. А да кампазітара прыходзяць пісьмы. Аб чым яны? Тут не толькі просьбы даслаць ноты песень, якія спадабаліся. Тут просьбы аб стварэнні новых песень, прапановы тэм. Ідзе гаворка аб песенным жанры, аб тым, чаго чакаюць ад песень выканаўцы або слухачы: душэўнасці, чысціні пахучыя, шырокага меладыйнага дыхання. І просяць лірычных песень і жартоўных, пішуць аб песнях высокага грамадзянскага гучання. Бываюць і пісьмы-споведзі: аўтары расказваюць пра сябе, раіцца па розных пытаннях, разважаюць аб жыцці і месцы музыкі ў ім.

Знаёмыя і незнаёмыя ветэраны вайны дзякуюць кампазітару за песні-ўспаміны пра баявыя дні.

«...Дарагі сябра Юрый! Я заўсёды, калі пішу тэбе, адчуваю велізарнае хваляванне — шчаслівае хваляванне ад успамінаў аб баявых днях маладосці. Таму сёння, у святла Перамогі, з вялікім пахучым радасці і гордасці віншую цябе і тваю сям'ю. Жадаю здароўя, шчасця і поспехаў у творчай высанароднай працы, якая прыносіць людзям многа радасці і хваляванняў... Мне неаднаразова даводзілася чуць па радыё твае творы... З шчырым прывітаннем — твай сябра і баявы таварыш...»

Такое пісьмо надоўга вывядзіць кампазітара з мернага жыццёвага рытму — успамінаюцца ваенныя гады, франтавыя дарогі і сябры-аднапалчане,

з якімі давялося прайсці гэтымі дарогамі. І зноў звяртаецца Юрый Уладзіміравіч да тэмы вайны ў песні, зноў шукае тэксты, на нотную паперу кладуцца новыя мелодыі, і адгукуюцца на песню ветэраны вайны.

«...Павананы Юрый Уладзіміравіч! Мне вельмі спадабалася Ваша песня «Дарыце цюльпаны». Калі можна, дашліце яе мне. Я буду Вам вельмі удзячна. Раскажу аб сабе. З 21 гвардзейскай стралковай дывізіяй з баямі прайшоў усю Беларусь. Бачыў руіны гарадоў, спаленыя вёскі, а ў лясках сустракалі непахаваныя трупы мірных жы-

Клавір яе ў мяне ёсць (у зборніку «Песні радыё і кіно»), але ў мяне ўзнікла думка даць песню ў выкладанні для вакальна-інструментальнага ансамбля. Гучыць жа яна ў выкананні, здаецца, «Верасоў». Вельмі прашу Вас... даслаць такую партытуру. Чанаю з нецярплівацю, таму што хочацца даць песню хутчэй... З самымі добрымі пажаданнямі...»

Што дадаць да гэтага? Можна, толькі тое, што просьбы праслаць песню прыйшлі з Івана-Франкоўска, Свядлоўска, іншых гарадоў краіны. Чужоўнае жыццё чужоўнай песні! Хай пуюць яе паўсюдна, яна таго варта...

ста. У большасці яны шчырыя, але грашаць у літаратурных адносінах: гэта не дзіўна, іх аўтары — аматары. А напачатку ў пісьме добры верш, як радуецца Юрый Уладзіміравіч, як уважліва, сур'ёзна, з хваляваннем пачынае працаваць! І вось гатова песня... Так было і з вершам Людмілы Кулянковай. У час адной творчай сустрэчы дзяўчына перадала кампазітару тэкст. Ён зацікавіўся, знайшоў у ім тую іскрынку, без якой песня не атрымаецца. Потым была перапіска. А ў выніку атрымалася

# Дарыце ПЕСНІ

хароў: жанчын, дзяцей, старых. Ваша песня «Дарыце цюльпаны» мне вельмі дарагая і блізкая, яна напаміла мне 1944 год і увесь жах вайны. Я маю ўрадавы ўзнагароды: ордэны, медалі... У баях уступілі ў члены КПСС. З песнямі ніколі не разлучаюся...»

Пісьмо гэта напісана Дзмітрыем Іванавічам Жалезняковым, рабочым з горада Іванава, удзельнікам гарадскога мужчынскага хору, яго салістам. І выпраўляецца песня «Дарыце цюльпаны» ў Іванава, і гучыць яна, як хваляючы ўспамін аб далёкіх днях вайны...

І зноў пісьмо, у якім просьба, звязаная з другой песняй-напамінкам — «Травы дзяцінства». Юрый Семяняка напісаў яе некалькі гадоў назад, і яна адразу ж палюбілася і аматарам-слухачам і выканаўцам. Так бывае ў кампазітара — песня проста нараджаецца з глыбіні душы, з самога сэрца. Верш рускага паэта Уладзіміра Дзямідава, надрукаваны ў газеце «Правда», адразу ўразіў Юрыя Уладзіміравіча, ён адчуў у ім тую лірычную ноту, якая так блізка яго творчай індывідуальнасці. Песня ўзнікла як яркі эмацыянальны ўсплёск. Адбылося сапраўднае адкрыццё, якое адразу перайшло за межы рэспублікі і стала набыткам нашага музычнага побыту.

Пісьмо з Масквы: «...Аматараў музыкі зацікавілі два Вашы творы: «Травы дзяцінства» і «Журавінка». Мне хацелася б атрымаць ад Вас клавіры гэтых песень для магчымага выдання іх у зборніках «Песні радыё і кіно...» А праз некалькі час — пісьмо ад рэдактара рэпертуарнага зборніка «Молодежная эстрада»: «У адным з бліжэйшых нумароў нашага зборніка (ён выходзіць шэсць разоў у год тыражом 237000 экзэмпляраў у выдавецтве «Молодая гвардыя») вельмі хацелася б надрукаваць Вашу чужоўную песню «Травы дзяцінства».

Пісьмы да кампазітара, пошта песні... Гэта своеасаблівы «барометр», па якім можна вызначыць вартасць творчасці кампазітара, яго аўтарытэт сярод многіх і многіх аматараў музыкі, для якіх ён працуе. Цікава, што многа пісем з розных куткоў краіны адраасана не толькі асабіста Ю. Семяняку, а і ў музычную рэдакцыю Беларускага радыё: выканайце, калі ласка... У пісьмах упамінаюцца многія патрыятычныя песні кампазітара: «Беларусь — мая песня», «Расцвітай, Беларусь», «Люблю цябе, Белая Русь», «Славім мы свой край любімы», «Адна ў нас Расія»... Добрая песні, адзначаныя сапраўдным натхненнем, шчырыя, меладыйныя. Кожная з іх становіцца для нас адразу «сваёй», блізкай і патрэбнай. Нездарма ж Дзяржаўнай прэміяй БССР адзначаны менавіта патрыятычныя песні Юрыя Семянякі...

«Павананы Юрый Уладзіміравіч! Вашу чужоўную песню «Дняпро» нарэшце надрукавалі, дасылаю Вам два экзэмпляры газеты «Радянскага культуры»... Цяпер Вашу песню будзе спаваць уся Украіна. Песня вельмі добрая і заслугоўвае увагі шырокіх колаў грамадскасці...»

...Пераглядаю стос пісем Жалезняводск, Кіеў, Омск, Валагда, Варкута. Са Свядлоўскага педагагічнага інстытута, з музычна-педагагічнага факультэта просяць ноты хору «Крыніцы». Пытаюцца пра мастацкія схільнасці кампазітара, яго кантакты з беларускімі пээтамі, тэматыку яго харавой музыкі...

А колькі пісем з вершамі! Іх аўтары — добраахвотныя памочнікі песнятворцы, яны кланюцца аб тым, каб кампазітар меў літаратурную аснову для працы. Праўда, добрыя вершы трапляюць не так і ча-

не песня: «Айчына» — канцэртная арыя для каларатурнага сапрана. Выдатны твор Семянякі: светлы, празрысты калырыт, нейкая асабліва азоракасць.

Адно з пісем нядаўняга часу — ад родных Еўдакіі Лось, сясцёр і сына:

«...Вельмі просім Вас: прыйшліце, калі ласка, музыку песень, якія Вы напісалі па нашай просьбе. Яны прывечаны нашай маці і сястры Еўдакіі Лось — «Паўна, ты па песню палляцела» (словы С. Шушкевіча) і «Сёстрам» (словы Еўдакіі Лось). Заўсёды слухаем Вашу музыку, Вашы песні чужоўныя, поўныя святла, радасці, добра і чалавечнасці. Яны ўсяляюць сілу, прыдаюць мужнасці, прымушаюць жыць на зямлі, на той зямлі, якую ўсім сэрцам любіла наша маці і сястра. Слухаеш Вашы песні — і здаецца, што разам з імі ідзеш па жыцці, успамінаеш сваю суровую маладосць, адчуваеш сябе маладым, поўным шчасця, святла... Няхай будзе яшчэ многа такіх чужоўных песень у Вас, Юрый Уладзіміравіч! Няхай гэтак жа яны гучаць на зямлі, якую Вы славіце, для якой дорыце свой багаты талент, сваю шчодрасць! Дзякуй Вам за гэта!»

Юрый Семяняка атрымлівае шмат пісем ад афіцыйных арганізацый — ужо як старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР. Гэта перапіска памагае ў вырашэнні многіх складаных, адказных задач, звязаных з работай усёй творчай арганізацыі. Асабліва інтэнсіўная работа ідзе цяпер, калі праўленне рыхтуе восьмы з'езд кампазітараў Беларусі, вялікую справаздачу напярэдадні XXVI з'езда КПСС...

Няма сумненняў: будзе яшчэ многа ў Юрыя Семянякі добрых песень, і будзе многа пісем з удзячнасцю кампазітару за яго песні і з просьбай праслаць ноты. Добры барометр — гэтыя пісьмы.

Алена РАКАВА.

## ЖЫВАЯ ВАДА СТАРАДАЎНЯГА ЗАМКА

Каменнай легендай паўсталі ў цэнтры Ліды сцены сярэднявечнага замка. Пяць стагоддзяў таму назад узвялі яго продкі цяперашніх гараджан, перагараджаючы захопнікам шлях на ўсход, да рускіх зямель. І вось нашчадкі зноў узнялі з абшчыўных руін гэты помнік суровых бітваў і подзвігаў.

Спецыяльны студэнцкі будатрад гістарычнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна працаваў на рэстаўрацыі адной з вежаў, якая аназлася з «санкрэтам»: у ёй выяўлены наладжы, што вырочуць абаронцаў цытадэлі ў час варожых асад. Характэрна, што вадаём гэты не вычарпаліся да нашых дзён. І неўзабаве вальныя гісторыка-археалагічнага музея, што размесціцца тут, атрымаюць вельмі рэдкую магчымасць пакаштаваць

якой наталялі смагу сярэднявечных воінаў.

Усе экспанаты музея — ад каменных гарматных ядраў да ўпрыгожанняў тадышніх модніц — знойдзены пры раскопках у замку.

Прыёмная служба чакае замкавы двор: ён ператворыцца ў канцэртную залу на дзве тысячы месцаў.

Лідскі замак — адзін з многіх помнікаў гісторыі і культуры Беларусі, якія перажываюць другое нараджэнне. У іх ліку і поўнасцю адноўлены славетны Сафійскі сабор у Полацку — шэдэўр дойлідства XI—XVII стагоддзяў. Хутка і ён стане адначасова музеем і канцэртнай залай. Такую службу ўжо нясуць помнікі архітэктуры мінулых стагоддзяў у многіх гарадах рэспублікі. У Мінску,

напрыклад, былі насцел, што знаходзіцца на адной з плошчаў сталіцы, пераўтвораны пасля рэстаўрацыі ў рэспубліканскі Дом кіно; у былым архіерэйскім доме створаны Дом работнікаў мастацтваў; неўзабаве першых слухачоў запрасіць да сябе намерная канцэртная зала Белдзяржфілармоніі, якая размесціцца ў будынку былой царквы. Тут жа будзе экспанавана і творы народных умельцаў. Непаддалек ад Мінска — у Раўбічах знаходзіцца музей народнай творчасці, створаны таксама ў культурным будынку. Філіял Дзяржаўнага музея БССР працуе ў Заслаўі. Помнік архітэктуры — Нікольская царква ў Магілёве — будзе прыстаўчага музея. У гэтым жа горадзе працуе і музей В. Бялыніцкага-Бірулі, які размешчаны ў будынку — помніку архітэктуры XVIII стагоддзя.

У Гомелі, Гродне, Кобрыне і іншых гарадах рэспублікі, помнікі архітэктуры, што знаходзяцца пад аховай дзяржавы, сталі сапраўднымі культурнымі цэнтрамі, якія наведваюць тысячы людзей.

Сярод скарбаў зямлі беларускай 10705 таленавітых твораў дойлідства і помнікаў архэалогіі, узятых дзяржавай пад ахову. Асабліва каштоўнымі з'яўляюцца непаў-

торныя ансамблі старажытных гарадоў, якія фарміраваліся стагоддзямі. На вяртанне ім «другога жыцця» нацэлена нядаўна прынятая Саветам Міністраў БССР пастанова «Аб мерах па палляпшэнні аховы, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў гісторыі і культуры ў Беларускай ССР». Ёю прадугледжана каардынацыя намаганняў у гэтым напрамку Міністэрства культуры БССР, іншых міністэрстваў і ведамстваў, мясцовых саветаў, вучоных АН БССР, добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, рэспубліканскага таварыства «Веды». У старажытных пабудовах зоймуць месца канцэртна-выставачныя залы, мастацкія галерэі, бібліятэкі, а таксама дамы творчасці і адпачынку, турыстычныя базы.

Сур'ёзная ўага звернута не толькі на захаванне, але і на аднаўленне забудовы гістарычных цэнтраў старажытных гарадоў Беларусі. Вакол іх ствараюцца ахоўныя зоны.

Прадугледжана павелічэнне выпуску кніг, альбомаў, плакатаў і паштовак, стварэнне фільмаў, прывечаных памятных мясяцінам гісторыі беларускага народа, яго баявым і рэвалюцыйным традыцыям, жамчужынам дойлідства.

# ПАМЯЦЬ ПРА ГЕРАІНЮ

Упершыню Героя Савецкага Саюза Зінаіду Міхайлаўну Тусналобаву-Марчанку — жанчыну легендарнага лёсу — я ўбачыў у 1962 г. у час святкавання 1100-годдзя горада Полацка. Худзенькая жанчына з валлявымі і, як здаецца, строгімі рысамі твару ўважліва глядзела з-за стала прэзідыума. Я амаль машынальна зрабіў некалькі залёвак.

Пасля ўрачыстасцей, ужо дома, мой бацька, які шмат год працаваў у Полацку, падрабязна расказаў пра подзвіг гэтай мужнай жанчыны.

На другі дзень я пазваніў Зінаідзе Міхайлаўне і, дамовіўшыся пра сустрэчу, узброіўся фотаапаратам, бланкетам і накіраваўся да яе на кватэру, каб падрыхтаваць матэрыял для газеты.

Яна сядзела ў прасторным пакоі за круглым сталом, на якім ляжала некалькі дзесяткаў



пісем, адрасаваных ёй. Мы доўга разбіралі пісьмы, гутарылі. Зінаіда Міхайлаўна расказала пра свае франтавыя справы, пра выратаванне 128-і параненых байцоў і камандзіраў, пра баі за станцыю Гаршэчнае, дзе яна ў лютым 1943 года, вырастоўваючы камандзіра роты, сама была паранена і засталася ляжаць на полі бою, на участку, занятым ворагам: як падыйшлі да яе фашысты, як яна прыкінулася мёртвай, а яны некалькі разоў ударылі яе па галаве прыкладам, як яна, непрытомная, прымерзла да лёдзяной зямлі і я, на шчасце, нашы разведчыкі, вяртаючыся з задання, знайшлі яе і прынеслі да сваіх... Расказала пра пакуты, якія выпалі на яе долю, пра шматлікія аперацыі, пра ампутацыю ног і рук... І пра тое, як яе падтрымлівалі чужыя адносныя дактары, медсясцёр, сябровак па палаце, шэфай з уральскага завода; як яна адчула, што патрэбна людзям, як яе на руках прынесьлі на завод, і яна з танка выступіла перад рабочымі, а яны пасля звыш задання выпусцілі пльч танкаў і напісалі на іх брані: «За Зіну Тусналобаву!» Яна выступіла па радыё і звярнулася з пісьмом да воінаў Першага Прыбалтыйскага фронту, натхняючы іх на баі за вызваленне яе роднага Полацка. З імем гераіні байцы ішлі ў бой: Зіна працягвала змагацца супроць ненавіснага ворага...

Яна расказала мне драматычную гісторыю свайго кахання, расказала пра сустрэчу з чалавекам вялікага сэрца і чыстай душы — з Іосіпам Пятровічам Марчанкам...

Сустрэчаліся мы неаднойчы, іншы раз у час гутарак і рабій накіды-малюнк гераіні. Адзін з малюнкаў быў апублікаваны ў «Сельскай газеце» за 10 сакавіка 1978 года.

Вобраз гераіні, здавалася, быў выразны і ясны. Аднак калі я сеў за мольберт — партрэт не ўдаваўся. Пэўна, з год біўся над партрэтамі ў колеры...

Партрэт ёй спадаваўся. Ён экспанавалася на гарадской і абласнай выстаўках самадзейнай творчасці. Пасля я яго падарыў Зінаідзе Міхайлаўне.

У. ЛІХАЧОУ, самадзейны мастак, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны.

МУЗЕЙ... ВЯЛІКІ, З ПРАСТОРНЫМІ заламі і маўклівымі вартунікамі ці, наадварот, зусім не прадстаўнічы, з адным-двума пакоямі, ён абавязкова дае нам адчуванне часу, настройвае на роздум, абуджае ўсё самае лепшае ў душы.

Гэта заканамерна. Які б адрэзак часу не аддзяляў нас ад таго, што выстаўлена ў музеі, усё роўна адлегласць паміж мінулым і сённяшнім міжволі прымушае акінуць унутраным зрокам гэтую адлегласць, паставіць сябе ў дачыненні да яе — і суцішыцца...

Можа, таму самыя, здавала-

Любчанскі школьны музей і кіравалася да суровай эрэбнай сарочкі — яе надзела некалі ў свой апошні бой дваццацігадовая дзяўчына-разведчыца Людміла Сечка.

Можа, не была б яна такой прыгожай, гэтай дзяўчына, не было б і такога вострага шкадавання? Але яна равесніца маёй маці, і жыццё гэтай дзяўчыны амаль дакладна паўтарае многія біяграфічныя падзеі з таксама кароткага жыцця другой. Яны ў нечым нават і падобныя. Зразумела — адно пакаленне, адзін лёс. І таму аднолькавае адчуванне роднасці: да маці, якую не помню. Да

мне. І больш слёз у мяне не было...

За кожным экспанатам — лёс. Кароткія і доўгія, гэтыя лёсы расказваюць пра непаўторнасць чалавечага жыцця — прыгожага чалавечага жыцця. Бо тут, у музеі, сабрана лепшае з таго, што за сваю гісторыю стварыла чалавецтва. А лепшае — гэта менавіта чалавечае жыццё, пражытае так, каб стаць прыкладам для іншых. Сукунасць створанага людзьмі і называецца гісторыяй, — тое, што нібы спыняе і вяртае людзям музей.

Музей — дакладна значыць «храм муз». Не толькі гісто-

хцыя на ім цяпер надпіс: «Тут ніколі не быў Аляксандр Македонскі», легенда ўпарта называе мост імем легендарнага заваёўніка.

Плутарх расказвае, як Аляксандр забіў свайго сябра Кліта за тое, што той абвінаваціў палкаводца, нібыта ён пераймае ў дачыненні да сваёй асобы абогаварэнне, характэрнае для персаў, якія панавалі тут раней. Дакументы гавораць, што здарылася гэта ў Маракандзе (сённяшні Самарканд). Гісторыкі таксама сцвярджаюць: менавіта ўпарта барацьба народаў. Сягае і Бактрыя была прычынай таго, што Аляксандр упершыню зразумеў, што тут жывуць не рабы, як ён меркаваў, а горды і мужны народ. Аб паўстанні Спітамена ў гісторыі толькі некалькі радкоў, а між тым гэта была вялікая старонка, барацьба народа за сваю незалежнасць.

...Сам танцор — надзвычай каларытная фігура. Малады калгаснік, які ў дваццаці гадоў дабравольцам пайшоў на фронт, вызваляў Кракаў, узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, а таксама ордэнам Віртуці Мілітары. Былы разведчык, ён ваяваў пад Сталінградам, Кіевам, Мінскам, і, можа, менавіта яго спрытнасць прыроджанага танцора дазваляла ўдзельнічаць у самых небяспечных аперацыях. Ён паранены танцаваць. Сольнае выступленне Норман-аты некалькі гадоў назад у Польшчы было адзначана і прызам фестывалю. Фестываль «народнаў гора» узнагародзіў і ансамбль «Шалала», з якім выступаў Норман Сафараў. Сярэбраны сякера — у вітрыне Байсунскага краязнаўчага музея.

Цяпер танец «Яку-як», з якім выступае пяцідзесяцічатырохгадовы калгаснік высакгорнага саўгаса «Работ», танцуюць двое хлопчыкаў — Хасан і Файзі, абодва ўдзельнікі народнага ансамбля «Шалала». Хто ведае — можа, калі б не збіральнікі мастацкай творчасці, так і згубіўся б гэты танец, у якім з такім імпэтам і мужнасцю выказвае сябе душа народа, гатовага абараняць свае персікавыя сады, сваю зямлю?

Над здымкам удзельнікаў фестывалю — лозунг з надпісам «Народы губляюць памяць — губляюць жыццё». Памяць аб злых ліхалецях у сваёй гісторыі, калі напружваліся ўсе сілы, каб захаваць сваю самастойнасць... Аб несканчонай барацьбе за свабоду... Аб лепшых людзях, чые лёсы, нібыта, зоркі, ззяюць у бездані гісторыі — агульначалавечай гісторыі, да якой усе мы належым...

Вольга ІПАТАВА.



ся б, вольна настроення наведвальнікі, якія — па сваёй ахвоты ці нейкаму абавязку заходзяць сюды, замаўкаюць і засяроджваюцца, можа, на гэтую хвіліну і не падзракаюць, што нешта з убачанага абавязкова застанецца ў памяці або ў сэрцы...

Школьніцай наведваючы Гродзенскі гісторыка-археалагічны музей, абавязкова прастойвала каля вялізнага двухбаковавострага мяча з надпісам, выкананым узорна-клінковымі літарамі. Пераклад надпісу быў унізе, ён апавядаў, што на мячы было напісана «Пі кроў», і што меч належаў некалі крыжаносцу. Крыжакі многа раз імкнуліся заваяваць Гродна: даты стаялі таксама ўнізе — 1284, 1296, 1306, 1311... І хаця ад тых дат аддзялялі стагоддзі, усё чамусьці здавалася, што менавіта гэты агромніты, пацямяны ўжо меч меў дачыненне да гібелі бацькі ці маці многіх дзяцей з нашага дзіцячага дома, якія ўпарта не хацелі верыць у гэтую гібель. Помніцца, што шкло здавалася ненадзейнай аховай для ненажэрнага гэтага кавалка жалеза, якое ўсё яшчэ прагнула піць нечую кроў, і таму, зноў і зноў прыходзіць ў музей, з палёгкай пераконвалася: яму адсюль ужо не ўцячы, гэта — навечна.

Невядома, чаму так запамінаюцца асобныя экспанаты, чаму прымушаюць кожны раз прыходзіць да сябе, углядацца. Але такога пытання ніколі не задавала, калі прыязджала ў

гэтай дзяўчыны, якую не бачыла.

Сарочка ляжыць гадамі, але цяжкое палатно, здаецца, яшчэ захоўвае жывое цяпло. Аднойчы не ўтрымалася, папрасіла Мікалая Міхайлавіча Пранковіча, збіральніка многіх экспанатаў школьнага музея, педагога, які многія гады працуе ў Любчанскай сярэдняй школе, адкрыць вітрыну. Палатно сапраўды аказалася цэплаватым. І хаця было зразумела, што гэта ад сонца, якое шчодро залівала пакой, прабіваючы наскрозь жаўтлявыя шторы, усё роўна падалося, што дакранулася да тых гадоў, пераадолеўшы прастору часу. Можа, таму паспрыялі і расказы, якія таксама вярталі да тых часоў, калі малады Пранковіч з захапленнем глядзеў на маладую разведчыцу атрада імя Катюскага, якая прыязджала ў Любчу і жартам казала яму, што пасля вайны будзе працаваць заўвач у школе. А можа, усхваляваў расказ маці, Таісіі Міхайлаўны, аб тым, што, надзяваючы гэтую сарочку, прасіла дачка, каб ніхто, апроч маці, не дакранаўся да яе мёртвага цела. «Я сама апранула яе ў апошні шлях. Зняла разрэзаную сарочку, але, калі абкручвала Люсю бінтом, упала, страціўшы прытомнасць. Прышла ў сябе — і чую размову, што трэба маці аднесці ў суседні дом. Гэта мяне спахола, бо ўвесь час, пакуль Люся яшчэ была тут, усе яе апошнія гадзіны і хвіліны належалі

рыю, але і дарункі муз не раз вяртаў ён людзям.

Імклівы час знішчае цудоўныя ўзоры творчасці, помнікі культуры. Але тое, што трапіла ў музей, застаецца. Таму так важна, каб працавалі тут сапраўдныя энтузіясты.

Успамінаецца маленькі раённы музей у Байсуне — у гарах Узбекістана, непадалёк ад афганскай мяжы. Халід Хурсанаў, намеснік дырэктара, паказваў унікальныя рэчы, сабраныя энтузіястамі народнай творчасці і работнікамі музея: скураны куфар, у якім некалі пастухі захоўвалі прадукты — вышыты ён старажытным, непаўторным узорам «бах'я»; сюзанэ, якому за двэсце гадоў, вышытае складаным узорам, які сёння не могуць паўтараць; здымкі ўнікальнага танца, які адшукалі настаўнікі мясцовай школы Халіл Назараў і Закір Умараў. На вяселлі яны ўпершыню пазнаёміліся з Норманам Сафаравым. Калісьці, яшчэ ад дзеда і бацькі, бачыў Норман Сафараў гэты танец. Вяўнічы танец з прыпевам, які падхопліваюць слухачы, як суправаджэнне: «У персікавым садзе растуць дрэвы, цвітуць дрэвы, але вораг ідзе, вораг ідзе!», як цяпер лічаць спецыялісты, паходзіць з II—III стагоддзяў да нашай эры, калі цвітуць гэты край заваёўвалі ахеменіды, а пасля, у IV стагоддзі — Аляксандр Македонскі.

Па дарозе ў Байсун ёсць мост, які ў народзе носіць імя Аляксандра Македонскага. І



Ніхто не стане аспрэчваць ісціны: калі спасцігаеш гісторыю роднага краю, дзе нарадзіўся і вырас, дзе расправіў крылы, дык кут той стане табе яшчэ даражэйшы. З трапятной радасцю думаю пра гэта, калі напярэдадні новага навучальнага года заходжу ў першую валожынскую школу, дзе ў жніўні звычайна адбываюцца традыцыйныя выстаўкі вырабаў школьнікаў раёна. На іх заўсёды можна убачыць і новыя работы дзяўчынак з Узбалацкай васьмігодкі — паясы, якія яны ствараюць уласнымі рукамі. Гляджу на гэтыя паясы і думаю: зусім так, як ткалі, плялі некалі жанчыны тутэйшых вёсак. Хто ж раскрыві ім, нашым маладым сучаснікам, сакрэты гэтага старадаўняга рамства? А перадае дзецям сваё майстэрства настаўніца Вера Ануфрыёўна Грыбоўская. «Каб сённяшняе пакаленне не забывала традыцый праднаў», — гаворыць яна і ўспамінае, як сама вучылася ткаць паясы ў маці, у Ганны Бяляўскай, Любові Барадані і іншых, з кім правала ў вёсцы маладыя гады...

У гісторыка-краязнаўчым кутку Узбалацкай васьмігодкі ёсць раздзел «Узоры паясоў нашай мясцовасці». Дзіўлюся: якая гармонія колераў, якія цудоўныя рукі былі ў жанчын Узбалацкага сельсавета! Як у гэтай мясцовасці ўмелі і ўмеюць ткаць паясы! Крыжымак і кручком, капыцімак і елачкай, бярозавым лістом і двай-

ным крыжымак, «вароннім вочкам» і рачком, васьмёркай і двайным пручімак, грэбелкай і дарожкай, кветкачэй і ланцужком...

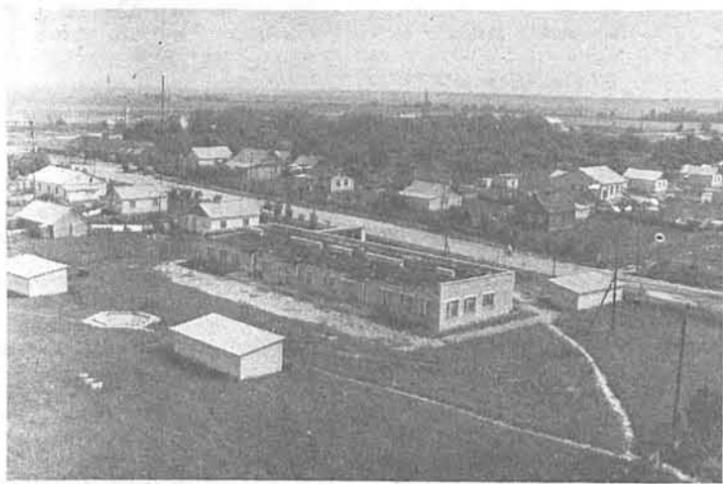
Традыцыйны паясоў захоўваюцца і сёння, бо майстэрства пераемніцы. Вера Ануфрыёўна расказвае вучаніцам аб майстэрстве Надзеі Рындзевіч, Марыі Ліштван, Настасі Загорскай з Дайнавы, Надзеі Хоміч з Узбалаці і іншых. Многія жыхары навакольных вёсак шмат цікавага расказваюць пра паясы. Заслухаецца, калі гаворку павядаць Канстанцін Янцэвіч ці Міхаіл Кавалеўскі з Кіліянаў, Іван Башарневіч з Сакаўшчыны ці Васіль Пашоўскі з Дубіны-Баярскай. Але ж мы выкарыстаем ласкавае Ануфрыёўны (сама яна з Бурнеен, вёскі, дзе прайшла гэтае рамства). І настаўніца з ахвотай ззеліцца ўспамінамі-ўрачаннямі. Расказвае аб сабе, таварышках. З усмешкай паведаміць, што да таго, як выйці заўжам, сплела плячдыся паясоў. А як жа? Па іх колькасці, выгледу вясцоўцы, асабліва хлопцы, меркавалі аб працавітасці дзяўчыны, сям'і, у якой яна расла-гадалася. У час вяселля маладой трэба было пакласці пояс на вароты, за стол госці сядучы — на яго таксама пакладзе маладая саматканыя паясы, на абразы. З-за стала дружны выходзяць пасканаць — ім пасля коннага танца ногі абязвае поясам. Выносяць наравай з хаты жаніха — і тут неабходны пояс. Сватам — пояс.

З паясамі звязана нямала пераў, абрадаў, замоў. Яны — неад'емная частка беларускага нацыянальнага адзення ў недалёкім мінулым: вяртанне мужчыны складалася з нашулі, вузкіх палатняных або суконных штаноў і пояса. На паясах яшчэ насілі прылады працы: нож, сякеру, прадметы ўжытку (каліту, капшук, грабенчык). На памяць прыходзіць даўнішняя размова са старэйшым ганчаром Івянецкага завода мастацкай керамікі Іванам Малчановічам, неаднаразовам удзельнікам Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі СССР. Ён расказваў, што яшчэ падлеткам навучыўся рабіць збан-спарыш, у якім, прывязваючы яго да пояса, насіў абед бацьку ў поле: у адзін гладышак маці кіла смажаную бульбу, у другі налівала халаднік. Спавівачом спавівалі немаўлят.

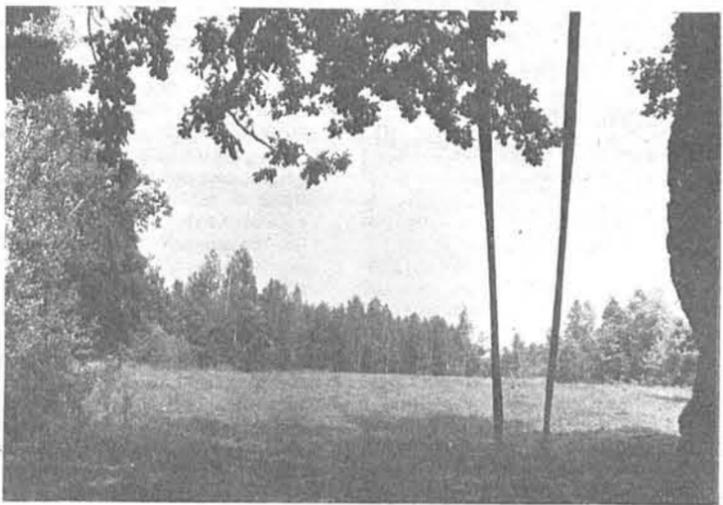
...Не магу адвесці позірк ад паясоў, што вывешаны ў школьным музеі. Настаўніца тлумачыць сакрэты іх пляцення. Гаворыць, што сан умелі плесці «на пальцах», «на вілачцы», «на сцяне». Трапіджанымі доўгі час засталіся ткаяны.

Надвечоркам каля сельскага Дома культуры я сустрэў мясцовых хлопцаў і дзяўчат — удзельнікаў вакальна-інструментальнага ансамбля. І як хораша стала на душы, калі на некаторых з іх заўважыў рознакаляровыя паясы, якімі былі падпаясаны белыя кашулі...

А. ХАЗЯНІН.



Глінішча сёння.



Палянка, на якую часта прыходзіў І. П. Мележ.



Ля гэтай грушы-дзічкі Іван Паўлавіч любіў адпачываць.



Дарога з Глінішча ў Алесічы.



Глінішчанская сярэдняя школа № 15 імя І. П. Мележа. Злева бярозкі, якія ён пасадзіў.

# Там, дзе хадзілі Мелжаўшчыны ТЕРОІ



Грэбля, будаўніцтва якой паказана ў рамане «Людзі на балоце».

## А ДВЕ ЧНЫЯ ПЕСНІ ЖЫЦЦЯ...

### Любкаўшчына

Калі будзеце ў Стоўбцах, завітайце ў Любкаўшчыну, што побач з Мікалаеўшчынай, радзімай Якуба Коласа. Прыгожыя гэтыя мясціны. Блакітнай стужкай бяжыць Нёман, наўкол раскінуліся ўрадлівыя палі. Маршрутны аўтобус спыняецца на пагорку побач з лесам, а заасфальтаваная дарога павядзе ў вёску. Маляўнічыя вёколіцы Любкаўшчыны! Ды і сама вёска прыгожая, сучасная: вялікія хаты, двухпавярховыя катэдры, школа, палац культуры. Вёска Любкаўшчына — цэнтр калгаса «Перамога». Калгас гэты славіцца добрымі працаўнікамі, а яшчэ — сваім хорам. Спраўды, людзі жывуць тут песенныя, вясёлыя, гасцінныя. І хоць не так даўно створаны хор у калгасе, а ўжо добра яго ведаюць і ў раёне, і

ў вобласці. Усяго ў хоры трыццаць жанчын і дваццаць мужчын. Гэта механізатары, даяркі, настаўнікі, паляводы. Мала ў іх вольнага часу, але ўсё ж выкрываюць хвіліны, каб прыйсці на рэпетыцыю ў клуб — у аўторак і пятніцу...

А калі вы не трапіце на канцэрт — не засмучайцеся. Зайдзіце ў хату да любой мясцовай спявачкі і паслухайце народныя працяжныя песні. Вось, напрыклад, гэтую, вясельную, якую надта ж хораша пяе Соф'я Васільеўна Ярашэвіч:

— Заручоначка, дзевачка,  
Перайдзі хату-святліцу,  
Падай мамачцы вадзіцы.

— Не падам, мамачка, не падам,  
Ужо ж я, мамачка, не твая,  
Ужо твая вадзіца дарага...

Унукам і дзецям перадае Соф'я Васільеўна песенную спадчыну. І дачка яе таксама

добра спявае. Дарэчы, у хоры калгаса «Перамога» спявае некалькі сем'яў: Соф'я Васільеўна і Аляксандр Вікенцэвіч Дашкевічы, Марыя Іпалітаўна і Васіль Васільевіч Ланкевічы, брат і сястра Ніна і Канстанцін Ярашэвічы... Гаворачы аб удзельніках хору, нельга не назваць Зінаіду Пятроўну Ярашэвіч, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР. Зінаіда Пятроўна працуе ў калгасе «Перамога» даярчай амаль восемнаццаць год. Шмат дасягнула яна за гэты час: ёй прысвоена званне майстра машынага даення першага класа, уручаны ўрадавыя ўзнагароды: ордэны «Знак Пашаны», Працоўнага Чырвонага Сцяга, два ганаровыя дыпламы «Пераможцы ў рэспубліканскім сацыялістычным спаборніцтве». Яна тройчы была ўдзельніцай ВДНГ СССР, атрымала бронзавы медаль. Жанчына гэтая не толькі добрая даярка, грамадскі дзеяч, але і цудоўная маці.

У Любкаўшчыне вам абавязкова параяць схадзіць і ў вёску Жыгалкі, што зусім побач. Тут таксама нямала добрых спявачак і амаль усе — у хоры. Іду ў Жыгалкі, а сама, чамусьці, увесь час думаю, што «Любкаўшчына» — ад пяшчотнага слова «любіць»...

### У песенных Жыгалках

Тут вас сустрэнуць гасцінна. Запросяць у хату, а потым завядуць да бабуль Вольгі і Алены, не абмінуць хату і бабулі Ганны — яны ж шмат песень помняць, хоць і за восемдзесят ужо. А хочаце бліжэй пазнаёміцца з удзельніцамі хору — калі ласка. У Жыгалках жывуць Марыя Іванаўна Пявец, Соф'я Васільеўна Дашкевіч, Соф'я Баляславаўна Супрун...

Вёска пачынаецца з хаты Валянціны Іванаўны Мамонькі, таму можна перш зайсці да яе. Вясёлая, гаваркая жанчына, яна — лепшая даярка пагарэлаўскай фермы. «Усе жанчыны ў нас добра працуюць: і з Пагарэлага, і з Любкаўшчыны, з Жыгалак, Суднікоў...». І пра хор: «Канцэрты вельмі люблю. А мы часта выязджаем: і ў Мінск, і ў Стоўбцы, у Нясвіжскім раёне нядаўна былі. Дома таксама выступаем. Калгас клапаціцца пра наш хор. А мы ўжо стараемся... Бывае, напрацуешся, што рук падняць нельга, а песню праспяваеш — быццам яшчэ раз на свет народзішся...»

На такіх песенных і працаві-

тых жанчын, як Валянціна Іванаўна, Жыгалкам пашанцавала. Соф'я Баляславаўна Супрун — меці-геранія. Выгадавала адзінаццаць дзяцей. Такая маладая, прыгожая жанчына! У вёсцы гавораць: «Калі побач з дачкой ідзе, дык адразу і не пазнаеш, дзе дачка, а дзе маці — як сёстры. А спявае як хораша...» Соф'я Васільеўна Дашкевіч працуе ў ашчаднай касе. Маці пяцярых дзяцей. А суседзі пра яе жартуюць: «Наша Васільеўна і танцуе, і пяе, і грошы выдае...»

Сёння ў госці да Валянціны Іванаўны прыйшла Марыя Іванаўна Пявец. Яна таксама ў хоры. Гаворыць, што пяе з самага дзяцінства. Ды ці можна не спяваць з такім «пявучым» прозвішчам! «Хто любіць пець — дык усе ў клуб і ідуць», гаворыць яна. — І мяне, здаецца, каб хто трымаў, усё роўна б вырвалася — прыйшла на хор...» Любяць Валянціна Іванаўна і Марыя Іванаўна спяваць удзвух. Засумуюць, бывае, ды раптам: «Валя, а ты памятаеш гэту песню?»

І палілася:

Хадзіла Галечка па двары,  
Сушыла хустачкі на шнуры  
І прасіла ў госпада сонейка,  
Каб сушыла хустачкі

Бо прыедзе Ванечка  
скоранька,  
І вянчацца —  
Не будзе хустачкі заручацца...



Цікава дзецям паслухаць Міканора Янаўлевіча Яраша, які вучыўся разам з Іванам Паўлавічам і сядзеў з ім за адной партай.

Дзіўнае адчуванне ахоплівае цябе, калі бачыш, як на хвалях Сажа наля гомельскага рачнога прычалу злёгку пагойдываецца быстраходны цеплаход «Іван Мележ». Адрознівае прыгадваюцца вядомыя радкі Уладзіміра Маякоўскага з верша «Таварышу Нэтэ. Параходы і чалавек».

Хвалюванне ахоплівае цябе, калі праходзіш вуліцамі вёскі Глінішча, што ў Хойніцкім раёне. Здаецца, вось зараз сустрэнеш Ганну, Васіля, убачыш, як, угнуўшыся, ідзе праз дарогу стары Глушак. Па гэтай зямлі хадзілі героі мележаўскай трылогіі. Недзе там, за Юравічамі, снежным вечарам чакаў Ганну Башлыкоў. Адтуль павяла іх дарога ў Нароўлю.



Работніца Хойніцкай фабрыкі мастацкіх вырабаў Вікторыя Баранова дэманструе новыя сувеніры. Фота А. РУДЧАНКІ.

Вось дом, у якім часта бываў Іван Паўлавіч, калі прыязджаў з Мінска. Яго стрыечная сястра гасцінна частуе яблыкамі. Некаторыя яблыні садзіў сам Мележ.

Сельскі Дом культуры... У ім некалі кіравала мастацкай самадзейнасцю Юля Мележ — родная сястра пісьменніка, сама цудоўная спявачка.

Сярэдняя школа ў Глінішчах носіць імя Мележа. Многія жыхары вёскі з ахвотай расказваюць пра сустрэчы са сваім земляком, пра тых, з каго Іван Паўлавіч пісаў сваіх герояў. Нездарма ж у прысвячэнні да першай кнігі «Палескай хронікі» ён зазначыў: «Бацьку, маці, бацькоўскай зямлі».

Зямля палеская, мележаўская зямля... Яна помніць свайго песняра.

Міхась ДАНИЛЕНКА.

Слушаеш і думаеш: хто ж перадаў ім, сучасным жанчынам гэтыя старадаўнія песні?

### «Люблю, калі хораша спяваюць...»

Соф'я Патроўна Ярашэвіч частуе мяне яблыкамі ды час ад часу пазірае: што там робяць свавольніцы-унучкі. Хоць больш за семдзсят ёй, а і цяпер спявае любіць. І гаварка: і святая Івана Купалы прыгадае, і сваё вяселле. «Помню, як да вяселля рыхтавалася. Трэба было ў хаце жаніха ўсе абразы ручнікамі вышыванымі завесіць. А коўдры ўсе на жэрдку павесіць, каб бачылі — колькі. Ой, божа-божа, а як жа раней плакала маладая! Для яе песні спяваюць, а яна — усё плача...» І заспявала бабуля Соня:

Як клён дзераўца развівае,  
Да дзевачка з родам раставае.  
Ой, родзе, родзе,  
Да не выраманя —  
Запрагай коніка, едзе даведайся,  
Калі будзем багаты, то будзем бываці,  
А калі якое — пра людзі пытаці...

Казачніцай, песенніцай славіцца ў вёсцы Жыгалкі Ганна Платонаўна Панамадзька. Усе

да яе ідуць — і па добрую параду, і па песню. Нядаўна Ганне Платонаўне споўнілася восемдзсят гадоў, а яна ўсё добра помніць: і песні, і вяселлі, і вяселлі. Перадае іх сваім дзецям, унукам. Слушаеш яе і здаецца, што гэта не проста жанчына, а носьбітка нашых даўніх народных традыцый. «Люблю, калі хораша спяваюць ды скачуць. Чалавек, які не танцуе, не пляе, быццам чужы. Раней і на вяселлі збіраліся, каб не сумна было. Папрадзём трошкі, а потым ходзім па вёсцы, п'ём... Час хутка ідзе. А песні ўсё жывуць...» Бабуля Ганна спявае, і словы ідуць ад душы, ад сэрца:

Разліся, рэчанька, па лугу ды па лужэчках,  
Ды па крутых беражэчках.  
«Як жа мне разліцеся —  
Зверху сонца грэе,  
Збоку вецер вее...»  
Ой, разжался, дзевачка,  
Па роду, па племені...

Шмат песень, народных звячяў, абрадаў падарыла мне бабуля Ганна. Запомніўся расказ пра заручыны...

Наладжваліся яны прыкладна за месяц да вяселля. Звычайна адбываліся ў суботу, у хаце нявесты. На заручыны прыходзілі сват, жаніх, бацька, маці, сёстры, браты, швагры. І маладой пяюць:

Сакоца перапёлка, сакоца  
І з бору ляцець не хоча.  
«Як мне добраўна ў бары,  
Не будзе гэтак на муры...»  
...Ой, плача дзевачка, плача,  
Ад мамкі ехаць не хоча:  
«Як мне добраўна ў мамкі,  
Не будзе гэтак у свякроўкі...»

На заручынах дамаўляліся аб пасагу, аб часе вяселля. Шмат песень спявалі пра каханне, пра хуткае вяселле, і танцавалі: і полькі, і вальсы, і рэчаньку... Музыка розная была. «Як жаніх багаты, то і музыка багатая — цымбалы, гармонікі, скрыпкі, а як бедны, дык толькі скрыпачкі» — расказвае бабуля Ганна. Нявеста пасля заручынаў магла адмовіць жаніху, але гэта было рэдка. Часцей за ўсё, у знак згоды, нявеста насыпала ў бутэльку жыта, павязвала чырвонай стужкай і аддавала сватам. А потым спявалі песні:

Маладая дзевачка пасылала,  
Пасылала сваю сястрыцу  
У ціхі луг ды па каліну,  
У ціхі луг ды па каліну,  
Па калінавы цвятчак  
Сабе, маладой, ды на вяночан...

Слухаю песні, і просяцца яны ў душу. Назаўсёды. Ніколі яны не забудуцца. Гэтак, як і Ганна Платонаўна, і Соф'я Патроўна, і многія іншыя цудоўныя п'явунні — захавальніцы скарбаў народных.  
Вераніка КОЗЕЛ.

## Софія Дзмітрыеўна Лі



Беларускае выяўленчае мастацтва панесла цяжкую страту. 5 верасня 1980 г. на 77-м годзе жыцця памерла старэйшая беларуская мастачка, член КПСС з 1940 года, заслужаны работнік культуры БССР Софія Дзмітрыеўна Лі.

Нарадзілася С. Д. Лі ў 1904 годзе на станцыі Обаль Віцебскай вобласці ў сям'і чыгуначнага слухача.

Шлях С. Д. Лі ў мастацтва пачаўся да вайны ў Віцебскім мастацкім тэхнікуме. Пасля яго заканчэння яна на працягу дзесяці гадоў выкладала ў фабрычна-заводскім вучылішчы.

У гады Вялікай Айчыннай вайны С. Д. Лі актыўна ўдзельнічала ў барацьбе з фашысцкімі захопнікамі ў радах партызанскай брыгады «Польмя», з'яўлялася членам Пухавіцкага падпольнага райкома партыі.

Пасля вызвалення Беларусі С. Д. Лі ўключылася ў шматграннае творчае і грамадскае жыццё Саюза мастакоў БССР.

Дыяпазон творчай дзейнасці С. Д. Лі шырокі. Яна працавала ў галіне сюжэтна-тэматычнай карціны, партрэта, пейзажа, нацюрморту. Яе жывапісным палотнам уласцівы кампазіцыйная дакладнасць, каларыстычная гучнасць і пластычная завершанасць. Імкнулася да выразнасці ўобразных сродкаў сваіх твораў, глыбіні іх зместу і народнасці. С. Д. Лі на працягу ўсяго творчага жыцця нліхільна прытрымлівалася лепшых традыцый савецкага выяўленчага мастацтва, развіваючы і ўзбагачаючы іх. Шэраг работ С. Д. Лі: «Ой, блэзны ды сосны...», «Партызанская зямлянка», «Мамі», «Новая Канстытуцыя» — па праву ўвайшлі ў залаты фонд беларускага мастацтва.

Трываласць светапоглядных пазіцый, партыйнай ірыцыповасць, высокая грамадзянскасць і аптымізм, адданасць камуністычным ідэалам здабылі С. Д.

Лі ўсеагульнае прызнанне, павагу і аўтарытэт. Побач з творчай дзейнасцю С. Д. Лі многа сіл аддавала грамадскай рабоце. Яна выбіралася членам Мінскага гаркома КПБ, дэпутатам Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў, народным засядацелем Вярхоўнага суда БССР, сакратаром партыйнага бюро, адначасна сакратаром і членам праўлення Саюза мастакоў Беларусі.

За ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне, вялікі ўклад у развіццё выяўленчага мастацтва рэспублікі, актыўную грамадскую дзейнасць С. Д. Лі ўзнагароджана ордэнам Чырвонай Зоркі, ордэнам «Знак Пашаны», медалямі. У 1975 годзе ёй прысвоена ганаровае званне заслужанага работніка культуры БССР. Светлая памяць аб Софіі Дзмітрыеўне Лі — абалювімым чалавекі і таленавітым мастаку, перакананым камуністэ — назаўсёды захаваецца ў нашых сэрцах.

П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, І. Ф. Якушаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова, І. І. Антановіч, Ю. М. Міхневіч, С. М. Шабашоў, Р. П. Платонаў, Г. Г. Барташэвіч, Г. С. Таразевіч, Н. С. Сянчура, В. А. Грамыка, Я. І. Скурко [М. Танк], І. І. Боўт, М. М. Яроменка, Ю. У. Семяняка, А. А. Тоўсцік, В. Ц. Тураў, З. І. Азгур, М. А. Савіцкі.

## Мікалай Васільевіч Гурло

4 верасня 1980 года на 67-м годзе жыцця пасля цяжкай хваробы памёр член Саюза мастакоў БССР, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, ветэран працы Мікалай Васільевіч Гурло.

М. В. Гурло нарадзіўся 24 мая 1914 года ў сям'і рабочага. Творчую дзейнасць пачаў у 1935 годзе, працаваў мастаком у Дзяржаўным выдавецтве БССР.

У гады Вялікай Айчыннай вайны М. В. Гурло змагаўся ў радах падпольшчыкаў горада Мінска і партызанскай брыгадзе імя газеты «Правда».

Пасля вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў М. В. Гурло працаваў у Беларускай дзяржаўнай музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. З арганізацыяй сатырычна-

га часопіса «Вожык» ён становіцца адным з актыўных аўтараў, а затым — галоўным мастаком гэтага выдання.

Сатырычным малюнкам і плакатам М. В. Гурло характэрны пластычная лаканічнасць і вобразная выразнасць, лепшыя яго творы вылучаюцца вялікай сацыяльнай вастрынёй, актуальнасцю ўзнімаемых праблем.

За заслугі перад Радзімай М. В. Гурло ўзнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і медалямі.

Светлую памяць пра Мікалая Васільевіча Гурло — мастака, чыё мастацтва верна і чула служыць грамадскім ідэалам нашага часу, мы назаўсёды захаваем у нашых сэрцах.

Група таварышаў.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Мікалаю Матукоўскаму з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці жонкі.

Міністэрства культуры БССР глыбока смуткуе з выпадку смерці загадкава сектара музычнага мастацтва Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, доктара мастацтвазнаўства, члена мастацкага савета па музычным мастацтве і харэаграфіі міністэрства Віктара Іванавіча ЯЛАТАВА і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Іван МАЛЕЦ

## БЫЛЫЯ ГРАХІ

Як сам сабе ні мані,  
А ножкі ў спадніцы міні  
Ты паспрабуй абміні...

Рыгор БАРАДУЛІН.

Не знаю, гэта добра ці нядобра,  
Ды што хаваць мінулыя грахі—  
І мне таксама міні да спадобы,  
Хоць я ім запазніўся ў жаніхі.

Генадзь БУРАУКІН.

І сёння спакусе багіні,  
Якіх натхніла ты,  
З выклікам носяць міні,  
Як фігавыя лісты.  
Усё чалавецтва Ева  
Вядзе па сваім шляху,  
Хвала табе, каралева  
Цнатлівасці і граху!

Пятрусь МАКАЛЬ.

Па праспекце гуляюць дзяўчаты  
І на іх, як на хлопцах, штаны,  
А часценька сукенкі па пяты  
Адзяваюць бяздумна лны.

О, імклівае моды рабыні!  
Вашы сэрцы — каменне ці сталь?

Знаць бы вам, як сумуюць па міні  
Барадулін, Бураўкін, Макаль!

## УСЕМАГУТНЫ

Трэба — зорку дастану я з неба,  
Падзялюся акрайчыкам хлеба,  
Уладзімір ЛЯПЕШКІН.  
Для цябе я зраблю, што захочаш...  
Я магу з неба зорку дастаць,  
У вясеннія светлыя ночы  
І на поўні гапак станцаваць.

Праплыву праз Каспійскае мора,  
Запылаю імгненна ў агні,  
Абжыву марсіянскія горы,  
Толькі ты мне аднойчы міргні.  
Заспяваю не горш, чым Вулячч,  
Трэба — джынсы за сотню знайду,  
Данясу цябе пешшу да Вячы,  
Да Сібіры за тыдзень дайду.

І схаджу там з мядзведзем удужкі,  
Праплыву белым буслам між хмар,  
Напішу вершаў болей, чым Пушкін,  
Бо за гэта даюць ганарар.

Ангел ТОДАРАУ



Аднойчы мяне і маю палавіну  
запросіў да сябе ў госці  
знаёмы прафесар. За сталом  
было ўжо пяць-шэсць пар,  
усе — дзевяць мастацтва і навукі  
са сваімі жонкамі.

«Зараз пачнецца сур'ёзная  
гаворка, — падумаў я, — і пра  
генетыку, і пра кібернетыку, і  
пра геранталогію...»

Але не паспелі мы выпіць па  
чарцы ракіі, як самы старэйшы  
госць, вядомы пісьменнік,  
сказаў:

— Каб вы толькі ведалі, які  
я прыдумаў спосаб мыць талеркі!  
Кладу іх адну каля адной,  
Варта пусціць струмень вады,  
і яны самастойна мыюцца...

— Як? Вы мыце талеркі? —  
крыху здзівілася мая жонка.  
— А як жа! Трэба ж далама-  
гаць дома.

— Ён наогул у мяне малайчы-  
на, — пацвердзіла яго жонка. —  
Я цяпер чытаю «Каралеву Мар-  
го», адравацца ад кнігі не ма-  
гу, а сама ўсё думаю, калі гэта  
я вазьмуся за талеркі. Прыхо-  
джу на кухню, а там усё зроб-  
лена. Талеркі чыстыя, вымы-  
тыя, акуратна састаўлены ў бу-  
феце.

— Падабяецца вам гэты ра-  
ман? — паспрабаваў я перавесці  
размову на іншую тэму.

— Вельмі! Толькі я не згод-  
на з перакладчыцай Пенкай  
Пройкавай. Яна імя Марго —  
Маргарыта — піша так: Маргэ-  
рыт. І таму цяжкавата чытаць.  
Не ўяўляю, як жанчына з такім  
пакалечаным імем можа мыць  
талеркі!

— А навошта ёй мыць, хіба  
няма ў ле мужа? — тацікавіла-  
ся жонка гасця-мастака.

Мастак, чалавек без барады,  
але з баненбардамі, растлумачыў:  
— Паслухаць маю жонку, дык  
сапраўды падумаеш, быццам я  
толькі ванок талерак і кручуся.

— Нічога не схаваш, дара-

гі, і ты іх мыеш, — усміхнула-  
ся яна нам. — Як яму іх не  
мыць, калі я — хімік, увесь час  
на працы, нават дадому прыно-  
шу пробы...

— Вы — хімік? — зачэпіўся  
я за яе словы, каб зноў паспра-  
баваць вызваліцца ад тале-  
рак. — Цікава, якія навіны ў  
вашай навуцы? Кажуць, што  
хімія...

Яна не дала мне дагаварыць:  
— Што гаворыць пра хімію?..  
Навука — гэта навука. Ведаецца,  
адзін мой калега нядаўна атры-  
маў цікавую сумесь з хімічных  
рэчываў, — цудоўны сродак  
для мыцця талерак...

«Зноў талеркі», — уздыхнуў  
я з прырасцю. І з апошняй  
надзеяй звярнуўся да старога  
пісьменніка:

— Што вы цяпер пішаце, та-  
варыш Пашкулаў?

— Пазачара сномчыў апавя-  
данне, — адказаў ён. — Як заў-  
сёды, назву я даю потым, калі  
ўсё напісана. Выбіраю з тэксту  
якое-небудзь яркае слова.  
Як у мяне ўзнікла на гэты раз  
канчатковая назва, — данкладна  
не помню. Я занёс апавяданне ў  
рэдакцыю, і неўзабаве мне па-  
званіў рэдактар. «Што ж ты,  
бай Пашкулаў, — гаворыць  
ён, — расказваеш у апавядан-  
ні пра паліванне на насарогаў,  
а назва нічога агульнага з тэ-  
тым не мае». «А якая там наз-  
ва?» — пытаюся. «Як якая?  
«Талеркі». — «Адкуль гэтыя та-  
леркі?» — «Вось і я пытаюся:  
адкуль? Відач, калі ты думаў  
над назвай, твая жонка мыла  
талеркі, і ты даў апавяданню  
назву па гукавой асацыя-  
цыі...» — «Не можа быць: жо-  
нка мая ніколі не мые тале-  
рак!» — «Дык хто іх мые?» —  
«Я». — «Ха-ха-ха!» — пачуў я,  
як зарагатаў рэдактар...

Была сярод нас і адна стар-  
рая бабуля — маці гаспадара-  
прафесара. Яна было задрама-

ла, але, калі пачула смех, пра-  
чнулася. Падумаўшы, што рас-  
казвалі анекдот, старая дзеля  
прыстойнасці тансама засмяя-  
лася:

— Ха-ха-ха!

Але гаспадар-прафесар, яго  
сын і жонка так зірнулі на ба-  
булю, што яна зноў схілілася  
над сваёй талеркай і ўжо не  
проста задрамала, а заснула як  
след.

— Ведаецца, — не вытрымаў  
я, — апыркі мне ўжо гэтыя  
талеркі. Мы ўсе тут — людзі  
навукі і мастацтва. Давайце па-  
гаворым пра што-небудзь ін-  
шае!

— Пра што? — спытала адна  
з жанчын.

— Ну, напрыклад, пра В'ет-  
нам і Камбоджу. Там цяпер —  
цэнтр міжнародных падзей.

— Я мала што ведаю пра  
Камбоджу, — сказала тая ж жан-  
чына. — Але мой (і яна з за-  
мілаваннем паглядзела на муж-  
жа), калі быў у творчай паезд-  
цы па В'етнаме, прывёз мне ад-  
туль вельмі прыгожыя талеркі.  
Мы зберагем іх — лны так і  
стаяць у буфеце. Паслухайце,  
я ведаю пра талеркі адзін анек-  
дот...

— Ха-ха-ха! — азвалася зноў  
бабуля, пачуўшы слова «анек-  
дот».

Але сын і нявестка, як і ба-  
ней, строга зірнулі на яе. Яна  
схіліла галаву, і адразу зноў  
заснула.

Пасля анекдота, які аназўся  
стары, як гэта бабуля, ніхто не  
засмяяўся.

— А я ведаю яшчэ адзін  
анекдот пра талеркі, але ён не  
такі смешны, — сказала жан-  
чына.

Не, трэба было неяк ратаваць  
ца ад гэтых талерак, таму адра-  
зу пасля кавы мы з жонкай па-  
спяшаліся развітацца. З нейкім  
прыкрым настроем ішоў я па  
вуліцы. Жонка незадаволена  
буркнула:

— Што з табой? Ідзеш, нібы-  
та ступаеш па талерках!

А ўначы мне прысніліся на-  
сарогі. Пяць-шэсць, столькі,  
колькі было гасцей у прафесара.  
З падвезанымі фартушкамі  
стаялі яны каля ракавін і мылі  
талеркі... А я глядзеў на іх і  
думаў: «Яны ж нічога іншага  
не могуць, лны ж — насаро-  
гі...»

Перакладзены з балгарскай  
Ванкарам НІКІФАРОВІЧ.

## КАНТЭКСТЫ

Калі аўтар не хапае зорак з неба, значыць ён рана кладзецца спаць.

- Кнігу жыцця дарэмна шукаць на кніжных базарах.
- Пісаў віламі па вадзе, але ўсё роўна з памылкамі.
- Нарэшце ўзяўся за кнігі... Здаў у мануфактуру.

М. СТОЛІН.

## НЕСУРАЗМЕРНАСЦЬ

На грамадскай пабываў дзялянцы, Да работы дакрануўся пальцам,  
Зацясаўся там у талану. А па грошы суне ўсю руку.  
Г. ЗОТАУ.

## ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...



Малюнк П. КОЗІЧА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

## «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 AT 02452

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-  
рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-  
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага  
сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітыч-  
нага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі —  
33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62,  
аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела  
культуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела  
культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем  
і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага  
афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04,  
фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85,  
бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарнай — 32-20-64.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасіння  
БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намес-  
нік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ,  
Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль  
ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр  
КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар  
ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ,  
Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый  
СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.